

7. H. 2.

EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.

VITEBERG.

IV 5

SIGNAT. 61515CCCXIII.

Bibliothek
d. UNGARISCHEN INSTITUTS
an der Univ. Berlin.

HW 1576

Bibliothecae Ingericae
Vitebergensi

d. d.

J. Matthias Schwedtkh,
Prof. Histor.

Vitebergae, A. c. MDCCLXXXIV.
Cal. Junius.

ADAMI FRANC. KOLLARII,

*Equitis Vngari de Keresztény, Consiliarii
actualis aulici, Aug. Bibliothecae Directo-
ris & Academiae Scientiarum elegantio-
rumque literarum Theodoro-Palatinae
Socii extraordinarii*

HISTORIAE IVRISQVE PVBLICI
REGNI VNGARIAE
AMOENITATES.

A D

EXCELLENTISSIMVM DOMINVM
ANTONIVM COMITEM KAROLYI
DE NAGY - KAROLY,

Complurium Herediorum Dynastam, Augusti Impe-
ratoris Iosephi II. Consiliarium intimum, Duxae
M. Theresiae Aug. militaris Ordinis minoris
crucis Equitem, et vnus Legionis Vngaricae
Tribunum, &c. &c. &c.

VOLV MEN I.

VINDOBONAE,
TYPIS A BAVMEISTERIANIS.

CIDIOCCCLXXXIII.

Ung II 275

EXCELLENTISSIME COMES!

Nullum mihi dubium est, quin miraturus sis, cur perpaucas atque exiguas has plagulas, splendidissimo nomini Tvo inscriptas, in publicam lucem proferre ambiverim; miri igitur consilii mei rationes jam cognosce. Lucubrationculæ, quas nunc edere instituo, de patriis rebus sunt omnes; non modo autem sperabam, sed confidebam etiam, eas universæ genti nostræ placituras esse: videntur enim mihi & novitatis habere gratiam, & vetustatis auctoritatem, ac propterea civibus nostris & prodesse fortasse, certe honestissimæ voluptati esse posse. Lu-

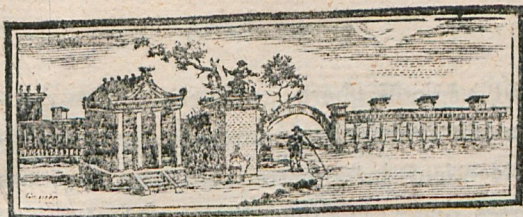
cubратиunculas igitur , quas universæ
Vngariæ gratas fore non desperem, cui
potissimum, quam TIBI EXCELLEN-
TISSIME COMES, TIBI, inquam, re-
rum patriarum studiosissimo & nationis
TVÆ amantissimo dedicare debueram?
Habui præterea rationem IOSEPHVLI
TVI, filii unici, dulcissimi juventutis
Vngariæ ornamenti, quem jam nunc
in his feverioris legum rerumque no-
strarum doctrinæ progymnasmatismatis ex-
erceri omnino percuperem. Ad per-
paucas exiguasque philyras quod atti-
net, is quoque ipse IOSEPHVS TVVS,
deliciæ TVÆ, causa est, quem majori
volu-

volumine terrere nollens, tanquam per
jacentem clivum ad penitiorum rerum
nostrarum cognitionem ducere vole-
bam. Habenda quoque mihi fuit mei
ipsius ratio; verebar enim, ne, si quid
majoris operis incepissem, ad vitæ lineam
ultimam prius, quam ad libri finem per-
venirem, quo meo consilio neque mul-
tum postumi operis periturum provi-
deo, & fidem tamen, quam me TIBI
dare memini, præstaturum spero. Has
itaque causas, TV EXCELLENTISSI-
ME COMES, judicio Tvo, ingenua-
rum artium studiis politissimo, ut com-
probes, etiam atque etiam rogo, quæ-

foque, præfertim cum hoc primo volumine typis jam vulgato consilium meum mutari nequeat. Erit hoc novum singularis TVAE erga me benevolentiae testimonium, quam ut mihi in perpetuum conserves, abs TE peto. Vale COMES EXCELLENTISSIME, & me vel ultimo familiarium TVORVM loco hæere sine.

D. Vindobona pridie Idus Januarias Anno post Virginis partum
CICIDCCCLXXXIII.

HISTO-

HISTORIAE IVRISQVE PVBLICI
REGNI VNGARIAE
AMOENITATES.

P R O O E M I V M.

Obscuriora quædam historiæ nostræ jurisque publici loca, opera mea jam pridem illustrata, & adhuc in scriniis retenta cum civibus meis communicare constitui. Debui hoc officium, immo pietatem, patriæ meæ carissimæ, quæ me nascentem placido primum vultu exceperit, materna-

A 4

que

que vagienti ubera præbuerit ; quæ deinde pia sollicitudine nutriverit , atque adolescentiam juventutemque meam ingenuas artes benevole docuerit ; quæ denique virum propter jura sua , a me defensa , novo domicilio novoque heredio donaverit liberalissime. Tot tantisque causis impulso , & obstricto beneficiis , cogitandum profecto mihi fuit , quodnam potissimum grati animi monumentum posteris relinquerem , ex quo & utilem civem , & gratum hominem me fuisse , facile intelligerent.

Hujusmodi igitur monumenti vel spe , vel desiderio , deligere mihi placuit , historiæ nostræ jurisque publici quæpiam loca , quæ scilicet adhuc aut ignota omnino esse viderentur , aut non penitus explorata ; & quæ , affusa majori luce , non modo lectu jucunda esse possent , sed scitu etiam perutilia. Hoc consilio primum
omnium

omnium de moribus, deque arte ac disciplina militari eorum Vngarorum scribere decrevi, a quibus regnum nostrum est conditum, & quibus ingenuam liberamque posteris vitam referre debemus acceptam.

Nam incredibile dictu est, quanta verborum licentia in eorum genus, mores, & arma incurerint quidam scriptores exteri, simul atque nostri in Pannoniis fuisse conspecti, quorum equidem scriptorum non maledicta modo, sed ipsa quoque illorum obscurissima nomina cenfeo esse indigna, quæ hic a me commemorantur. Libentissime contra semper meminero illius augusti scriptoris, cujus fide atque auctoritate detonsi otiosique monachi omnes, inscitæ melevolentiæque suæ facile vincantur.

Is vero est Imperator LEO, cui *Sapientis* cognomen fuit, qui primis nostris

A 5

Vn-

Vngaris , bello Bulgarico , fociis usus ,
multo exploratoria , quam columnarii , ac
subrostrani illi memoriae prodidit ; de quo
etiam praepone re quæpiam ante placer ,
quam aureum ejus de nostris Vngaris lo-
cum in medium protulero .

SECTIO

SECTIO I.

DE

MORIBVS DEQVE ARTE AC DIS-
CIPLINA MILITARI VETERVM VN-
GARORVM.

CAPVT I.

*De Imp. Leone Sapiente, cui hoc histore-
ma debemus.*

I.

Imp. LEO *Sapiens*, Imp. Basilii Macedonis
filius, præceptore usus est Photio, qui post-
ea Constantinopolitanus Patriarcha factus
inter Orientis Occidentisque ecclesias tristis-
simi discidii auctor fuit. Ab hoc, cetera do-
ctissimi.

117
 tissimo clarissimoque viro, omni liberali
 doctrina eruditus fuit Leo noster; propter
 quam etiam magis, quam de morum san-
 ctitate *Sapientis* cognomen fertur esse ad-
 eptus. Basilio Macedoni patri, successit
 Leo anno a Christo nato 886. Kal. Martiis;
 rerum potitus est annos quinque & viginti;
 persolutoque naturæ debito ad plures abi-
 it V. Idus Maii anni 911. Habuit impe-
 rium timoris & miseriarum plenum; quod
 ab Oriente quidem Saraceni, id est Mu-
 hammedani Arabes; ab Occidente autem
 gens Slavica, robustissimi Bulgari, non uni-
 modo urbi, sed universo imperio exi-
 tium perpetuo minabantur. Etenim erat
 hoc discrimen eo etiam gravius, quo sa-
 lutis spes, neglecta veteri Romanæ mili-
 tiæ cura, in exercitu pæne nulla erat. In
 tanto discrimine versatus LEO intelligere
 cæpit, salutem Reipublicæ nullis aliis con-
 filiis, nisi quæ a literis, quarum erat stu-
 diosissimus, peterentur, se præstare posse.
 Ducum igitur suorum gratia, quo vete-
 rem disciplinam & Tacticem ipsam quasi
 ex fuga retraheret, de re militari librum,
Tacticorum titulo inscriptum, scribere
 con-

constituit. Pervenit feliciter is liber usque ad nos, & ab omnibus doctis ducibus magni fit lætaturque diligenter. Elucet ex illo maxime perspicacissimum Leonis ingenium, peritia armorum singularis, experientia summa, longo scilicet usu quæsita, præceptorum vero monitorumque tanta, tam selecta copia, ut quidquid perfectò duci scitu necessarium sit, id omne in hunc unum librum congestum esse videatur. Sed eam illius libri partem semper maxime sum admiratus, in qua de variis variarum gentium acies instruendi & bella gerendi modis copiose differit, & earum quoque gentium mores atque instituta, quantum quidem ad rem pertineat, diligenter exsequitur. Est vero, quod vehementer doleas, præstantissimum hoc opus, nondum pro dignitate utilitateque sua, esse typis vulgatum. Græce simul & Latine lucem quidem viderat Lugduni Bataavorum an. 1612. quarti folii forma, operam commodante Joanne Meursio, Viro clarissimo, qui meliorum calamo scriptorum exemplarium inopia, ita mendis fœdatum contextum ac mutilum proferre in lucem

lucem coactus est, ut, si quis totum Leonis opus recte intelligere velit, ei, aut correctior editio præstolanda sit, aut a scriptis libris auxilium petendum. Nos quidem ejusmodi scriptos libros in Augusta Vindobonensi nostra servamus omnino tres, quorum tamen facile princeps est is, qui in manu scriptorum librorum classe Philosophica, a Lambecio digesta, est centesimus decimus quintus, quem is ipso Leonis Sapientis ævo scriptum esse existimabat; certe me quoque iudice, seculo decimo junior non est. De hoc codice Lambecius diligenter disseruit Commentariorum nostrorum Lib. VII. editionis meæ pag. 454. ubi jam tum hunc Leonis Sapientis de Vngaris locum fideliter indicaveram; quem etiam post paullo ex eodem præstantissimo codice Græce una cum mea versione Latina legendum proponam.

II. Biennio ante, quam Leo Sapiens relictum a patre thronum occuparet, Vngari nostri, immensis itineribus ex Asia profecti, tandem in Moldaviam vicinasque regiones pervenere. Non multo deinde post,

post, scilicet anno 889. partim precibus, partim muneribus inducti, sociam arma cum Imp. Leone Sapiente conjungunt, trajectoque Danubio Bulgaros tero praelio vincunt, universamque Bulgariam depopulantur. Hoc igitur est illud memorabile tempus, quo Imp. Leo, primorum Vngarorum mores, artem disciplinamque militarem cognoscendi pulcherrimam occasionem, ut ipsemet confitetur, nactus est. Nusquam quidem is in suo Tacticorum libro illos proprio Magyarorum, Vngarorum vel Vngarorum, sed semper Turcorum nomine appellat; a vestitus fortasse corporisque habitu, vel certe consuetudine eorum temporum, quæ unum & idem nomen pluribus diversis gentibus tribuere fuere solita, altum adhuc dormiente ethnologia, longum post tempus linguarum studio excitanda: at ætate nostra doctorum hominum nemo jam nescit, exeunte seculo nono, & decimi initio, Vngaros nostros alieno Turcorum nomine fuisse notos, ut ex Porphyrogeneto, Leonis Sapientis filio, ceterisque rerum Byzantarum scriptoribus sole meridiano clarius elu-

elucescit. Id ipsum facile quis discat ex scriptoribus cum Arabicis tum Turcicis; etenim Abul - Faradschius, percelebris Arabum scriptor, in Arabicarum Dynastiarum epitome sua, anno 1663. typis Oxoniensibus vulgata, pag. 185. memoria prodidit, Turcas Othomanidas, qui nunc Constantinopoli veteris Imperii Græci regnis & provinciis potiuntur, anno Hidscherae 291. Christi autem 903. in regiones, trans Oxum flumen sitas, primum advenisse: at vero Vngari nostri Turcorum quoque tum nomine noti, cum Imp. Leone Sapiente jam pridem in Europa contra Bulgaros bellum gesserant. Eodem auctore Turcas Othomanidas in Asia minori non prius a Græcis esse cognitos, quam seculi a Christo nato decimi tertii initio, Saadeddinus testis est; hic enim longe celeberrimus Turcarum scriptor, in Latinum a me idioma maximam partem conversus, diserte ait: Orthogrulem, Turcarum Othomanidarum ducem, sub initium seculi tertii decimi ad Alaëddinum Arabem, Iconii Sultanum, cum gente sua commigrasse, & ibidem anno Hidscherae 680. Christi vero

1281.

1281. nonagenario majorem diem suum ob-
 ivisse. Igitur Imp. Leone Sapiente, rerum
 Constantinopoli potente, procul adhuc
 Turcæ Othomanidæ ab Europæ finibus ab-
 erant, & in Armeniæ provincia, Achlat
 dicta, diu sunt commorati, dum denique
 ad Iconiū Sultanum migrarent. Certum
 itaque atque exploratum omnibus esse de-
 bet, ea omnia, quæ cum Imp. Leo Sa-
 piens, rum Porphyrogennetus, ejus filius,
 de Turcis ætatis suæ scripsere, ad Turcas
 Othomanidas, aut quovis alios nihil omni-
 no attinere, atque omnia nostrorum Vn-
 garorum esse propria. Accedit ad hæc
 gravissimum Porphyrogenneti planissime
 scribentis, de admin. imperii cap. 40. te-
 stimonium, ætatis suæ Turcos Leoni, pa-
 tri suo, Liuntica, Arpadis filio, duce, so-
 cia arma contra Bulgaros junxisse: quæ de
 Turcis Othomanidis, aut quibusvis aliis
 nulla omnino ratione posse accipi, clarum
 atque perspicuum est.

III. Atque hæc est illa imprimis causa,
 cur persæpe, & vehementer quidem mira-
 tus sim, aureum Leonis Sapientis de Vn-

B

garis

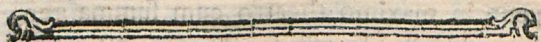
garis locum a nemine nostrorum scripto-
rum, quos frequentes ad pulcerrimæ lau-
dis gloriam niti, læti conspiciamus, non
modo non illustratum, sed ne indicatum
quidem unquam fuisse: est enim is mihi
quidem tanti, quanti esse debent pretiosissi-
ma quæquæ literarum prisca ævi monumen-
ta, quibus gentis nostræ meritæ laudes cum
immortali gloria innituntur. Hoc enim
probatissimæ fidei atque auctoritatis vel
uno testimonio noscimus in posterum
majores nostros pulcrius; severos eorum
mores & vitæ rationes mirabimur; disci-
plinæ militaris incredibile studium, tractan-
dorumque armorum scientiam stupebimus,
atque illa ipsa hostibus terribilia atque in-
victa arma, quibus florentissimum regnum
est conditum, grati lætique exosculabimur.

IV. Hos igitur ingenui liberique status
nostri auctores, cum persæpe, tanquam in
scena, incredibili mea cum voluptate
spectarem animo, reputaremque me-
cum, priscam nostrorum Vngarorum vir-
tutem cum alias semper, tum nuper ad-
modum in Bohemiæ Silesiæque campis, tam-
quam

quam in maximo theatro cum summa gen-
tis nostræ laude esse spectatam, victus tan-
dem sum, & in perpetuum sepositum ca-
lamum meum, quo res olim patrias e te-
nebris eruere, illustrareque meditabar, ite-
rum resumpsi. Ut igitur res omnis, quam
hic tractandam suscepi, clarius certiusque
cognoscatur, luculentissimum Leonis Sa-
pientis testimonium, ex Cæsariano codice
descriptum, & Versione mea explicatum
jam tandem legendum propono.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ἀέωντος τῆ σοφῆ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ
 βασιλέως ἢ περὶ τέρκων περικοπή ἐκ
 τῆ τῶν τακτικῶν κεφαλαιῶν ἰή.

1.

Τὰ μὲν γὰρ τῶν ἐθνῶν, οἷον οἱ τέρκοι, ἐν
 ταῖς διώξεσιν ἀτάκτως ἐπιτίθενται τοῖς
 διωκομένοις· ὅθεν καὶ εὐχερέστερον βλάπτονται
 παρὰ τῶν διωκομένων, εὐτάκτως ὑποχωρέντων
 καὶ ὑποσφερόντων.

2. Τὰ δὲ πρῶως καὶ συντεταγμένως διώ-
 κουσιν· διὸ ἀδὲ χρὴ τὸς ἀνασρέφοντας κατ' αὐ-
 τῶν δι' ὄψεως ἐπιτηδεύειν ἔρχεσθαι, ἀλλὰ καὶ
 διὰ τῶν πλαγίων, καὶ κατὰ τῆ νότι αὐτῶν
 ποιεῖσθαι τῆς ἐπέλευσιν, ὡς μοι εἴρηται.

3. Ἐπεὶ δὲ τέρκων ἐμνήσθην, ἅκ' ἀδόκιμον
 κρίνομεν, καὶ ὅπως αὐτοὶ παρατάττονται· καὶ
 ὅπως αὐτοῖς ἀντιπαρατάξασθαι δεόν, διαφῆσαι·
 διὰ μετρίως πάρας ἀνμαθόντες, ὅτε συμμά-
 χους

CAPVT II.

*Leonis Sapientis Dei gratia Imperatoris
de Turcis Pericope ex Tactlicorum Ca-
pite XVIII. excerpta.*

I.

Nam gentes quidem aliæ, ut Turci, cum hostem persequuntur, solutis ordinibus ei incumbunt; quo fit, ut ab ipso, si ordinatim recedat, repenteque gressum convertat, facilius profligentur.

2. Aliæ autem gentes, servatis ordinibus atque moderate hostem persequuntur; propterea hos, converso gressu, recta conari aggredi, consultum non est; sed cum a lateribus, tum a tergo, ut jam memoravi, impressio facienda.

3. Quoniam autem in Turcorum mentionem incidi, nihil nos alieni a nostro proposito facturos arbitramur, si, quomodo ipsi acies suas instruant, & quomodo adversus ipsos acies sit instruenda, declaraverimus. Consecuti sumus hanc scientiam usu & mediocri experientia; cum eorum

χοι αὐτοῖς ἐχρησάμεθα· βελγάρων τὰς εἰρη-
 ικὰς παραβεβηκότων σπονδὰς, καὶ τὰ τῆς θρά-
 κικῆς χωρία καὶ ἀδραμόντων· οἷς ἡ δίκη, ἐπέξελ-
 θῆσα τῆς εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν παρορκίας, τῶν
 ὅλων τὸν βασιλεῖα τάχως ἔφθασεν ἐπιθῆναι
 τὴν τιμωρίαν· καὶ γὰρ τῶν ἡμετέρων δυνάμεων
 κατὰ σαρακηνῶν ἀσχολημένων, τέρκεις ἢ δεῖα
 πρόνοια ἀντὶ Ῥωμαίων κατὰ βελγάρων ἐστρά-
 τευσεν, πλώμα εὐλόγα τῆς ἡμῶν βασιλείας τὸν
 ἕσρον αὐτὸς διαπεράσαντός τε καὶ συμμαχή-
 σαντος, καὶ τὸν κακῶς κατὰ Χριστιανῶν ἐπλισ-
 θέντα βελγάρων στρατὸν τρισὶ μάχαις κατὰ
 κράτος νενικηκότας· ὡς ἂν εἰ δημίαις ἑξαποσει-
 λασα κατ' αὐτῶν, ἵνα μὴ ἔκοντες Ῥωμαῖοι Χρι-
 στιανοὶ Χριστιανῶν βελγάρων αἵμασι χραίνωλο.

4. Τὰ σκυδικὰ τοῖνον ἔθνη μιᾶς ἔσιν, ὡς
 εἰπεῖν, ἀνάστροφῆς τε καὶ τάξεως, πολυαρχά
 τε καὶ ἀπράγμονα νομαδικῶς, ὡς ἐπίπαν,
 βιῶντα· μόνα δὲ τὰ τῶν βελγάρων πρόσθετι
 δὲ καὶ τὰ τῶν τέρκων τῆς ὁμοίας φροντίζεσι
 τάξεως πολεμικῆς ἰσχυροτέρας τῶν ἄλλων σκυ-
 δικῶν ἔθνων· τὰς κατὰ σύσασιν μάχας ποιήμε-
 νά τε καὶ μοναρχήμενα.

auxilio contra Bulgaros, qui violato pacis
fœdere, Thraciæ vicos populabantur, ute-
remur. Ac de Bulgaris quidem, quod in
Christum, Deum simul ac Regem, universi
erant perjuri, divina ultio confestim pœnas
sumsit: nam cum copiæ nostræ bello Sara-
cenico essent occupatæ, divina providentia
Turcorum exercitum Romani loco, in
Bulgaros immisit; qui Turci instructa Im-
periali classe nostra in adversam Istri ripam
transvecti & ipsius auxilio usi impie arma-
tum contra Christianos Bulgarorum exer-
citurum ternis præliis fortissime vicere: pro-
inde ac si publici criminum ultores divini-
tus in illos essent immissi: ne Romani Chri-
stiani Christianorum Bulgarorum sanguine
ultra polluerentur.

4. Scythicis igitur gentibus, eadem
fere est & aciei & in ipsa sese convertendi
ratio. Pluribus parent principibus & otio
deditæ sedibus incertis cum armentis gre-
gibusque suis lætiora pascua sequendo, uni-
verse vitam traducunt. Solæ vero Bulga-
rorum & Turcorum gentes persimili aciem
instruendi studio tenentur; quæ ceterarum
Scythicarum gentium aciebus est firmior;

B 4

cum

5. Ἀλλὰ βαλγάρων τὴν ἐν Χριστῷ εἰρήνην
 ἀσπασζομένων, καὶ κοινωνούντων τῆς εἰς αὐτὸν
 πίστεως ῥωμαίοις, μετὰ τὴν ἐκ τῆς παρορκίας
 πείραν ἔχ ἡγάμεθα κατ' αὐτῶν χεῖρας ὀπλί-
 ζειν, ἐπὶ τὸ θεῖον ἤδη τὰ κατ' ἐκείνων ἀναρ-
 τῶντες σρατηγήματα· διόπερ ἔτε τὴν αὐτῶν
 κατ' ἡμῶν παράταξιν, ἔτε τὴν ἡμετέραν κατ'
 ἐκείνων, ἄτε διὰ τῆς μιᾶς πίστεως ἀδελφῶν ὑ-
 παρχόντων, καὶ ταῖς ἡμετέραις εἶπεν ἐπαγ-
 γελλομένων εἰσηγήσῃσιν, διαγράφειν τέως προ-
 θυμέμεθα.

6. Περὶ δὲ τῆς τῶν τέρκων διαθήσεώς τε
 καὶ παρατάξεως, μικρῷ τῆς βαλγάρων ἢ ἔδδεν
 διαφερέσεως, ἤδη ἔρῃμεν· ὅτι πολυανδρὸν ἐστὶ
 καὶ ἐλεύθερον τῆτο τὸ ἔθνος, μελέτην μόνον
 ποιόμενον, παρὰ τὰς ἄλλας πολυτελείας, καὶ
 τὴν εὐπορίαν τὸ ἀνδρείως διακείσθαι πρὸς τὰς
 ἰδίους ἐχθράς.

7. Τῆτο τοίνυν ὡς μοναρχόμενον, καὶ ἀ-
 πηγεῖς καὶ βαρείας τὰς ποινὰς ἐπὶ τοῖς ἀμαρτα-
 νομένοις παρ' αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν
 ὑφιστάμενον, οὐκ ἀγάπη, ἀλλὰ φόβῳ κεκρατη-
 μένον,

eum & collato pede pugnas incant, & unius imperio obtemperent.

5. Verum cum Bulgari pacem in Christo amplexi, ejusdem cum Romanis & fidei sint & religionis, post experientiam, ex eorum perjurio captam, non arbitramur, manus contra ipsos esse armandas; præsertim cum nostra adversus ipsos belli consilia in Deo locaverimus: idcirco neque ipsorum aciem contra nos instruendi rationem, neque nostram contra ipsos (cum fidei merito fratres nostri sint, & adhortationibus nostris locum dare constituerint) memoriæ interim tradere in animum inducimus.

6. At de Turcorum & moribus & acie, parum, aut nihil a Bulgarorum differente, jam nunc differemus. Hæc igitur gens virorum copia florens ingenua est & libera. Nulla ei magnificentiæ, rerumque affluentia est cura, sed id unice studet, ut animi fortitudine hostibus suis præster.

7. Hæc igitur gens, utpote quæ unius imperio regatur, graves acerbisque præfectis suis, si quid deliquerit, dat pœnas, & timore magis, quam amore in obsequio

μένον, τὰς πόνας καὶ μύχθας γενναίως φέρου-
σιν· πρὸς δὲ καύματα ἢ πρὸς ψύχος ἀντέχου-
ται, καὶ τῆς λοιπῆς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείας νο-
μαδικὸν ὑπάρχον.

8. Περιέργα δὲ εἰσι τὰ τῶν τέρκων φύ-
λα, ἢ κρύπλοντα τὴν βελὴν αὐτῶν, ἀφιλα δὲ
καὶ ἄπιστα ὄντα, καὶ διὰ τῆς ἀπληξίας τῶν
χρημάτων κρατέμενα, ὅσως περιφρονῶσιν· μή-
τε συνθήκας φυλάττοντα, μήτε δώροις ἀρκά-
μενα· ἀλλὰ πρὶν τὸ δοῦν δέξωνται, ἐπιβελὴν
μελετώσιν, καὶ ἀνατροπὴν τῶν συνθηκῶν.

9. Καὶ τὰς ἐπιτηδεῖς καιρὸς δεινῶς σοχά-
ζονται, καὶ σπευδάζουσιν ἐ τὸσῶτον χειρὶ, καὶ
δυνάμει τὰς ἐχθρὰς καταπολεμῆσαι· ὅσον δὲ
ἀπάτης, καὶ αἰφνιδιασμῶ, καὶ διὰ τῆς τῶν
ἀναγκαίων γενώσεως.

10. Ὀπλίζονται δὲ σπαθίοις καὶ λωρι-
κίοις, καὶ τόξοις, καὶ κονταρίοις· ὅθεν ἐν ταῖς
μάχαις διπλῆν ἄρμα οἱ πλείονες αὐτῶν ἐπι-
φέρονται, ἐν τοῖς ὅμοις τὰ κοντάρια ἀναβασιάζ-
οντες, καὶ τὰ τόξα ἐν ταῖς χερσὶν κατέχου-
τες,

continetur, cumque incertis vivere sedibus fit solita, labores omnes atque ærumnas strenue perfert, nulli æstui, aut frigori cedit, ceterosque rerum, ad vitam necessariarum, defectus æquo animo perpetitur.

8. Sunt vero Turcorum populi ad omnia solliciti attentique, nec quidquam magis, quam consilia sua in arcano habent; cum autem amicitia datæque fidei minus sint studiosi, & inexplebili pecuniæ teneantur desiderio; idcirco jusjurandum parvi faciunt, & nec fœdera servant, neque donis explentur; sed prius insidias moluntur, & violant fœdera, quam dona acciperint.

9. Temporum opportunitates quam diligentissime observant, operamque dant, ut non tam conferta manu copiisque, quam militari dolo atque inopinatis aggraffionibus & rerum necessariarum interceptione hostium copias fundant.

10. Armantur vero frameis, loriceis, arcibus, hastis; qua re complures eorum duplicia in præliis arma gestant, humeris quidem hastas ferunt, arcum vero tenent manibus, & tam hoc quam illis, pro occur-

τες, καὶ ἀμφοτέροις κατὰ τὴν ἀπαντώστων
 χρεῖαν κεχημένοι· διακόμενοι δὲ μᾶλλον προ-
 τεροῦσι τοῖς τόξοις.

11. Οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνον ὄπλοφοροῦσιν,
 ἀλλὰ καὶ οἱ ἵπποι τῶν ἐμφανῶν, σιδήρω ἢ κεν-
 δέκλω τὰ ἔμπροσθεν μέρη σκέπονται.

12. Πολλὴν δὲ μελέτην καὶ ἄσκεισιν ποι-
 οῦσι περὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἵππων τοξείαν.

13. Ἀκολαθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ πλήθος ἀ-
 λόγων, ἵππαρίων, καὶ φοραδίων, καὶ ἀγέλαι-
 βοῶν· ἅμα μὲν πρὸς ἀποτροφὴν καὶ γαλακτο-
 ποσίαν, ἅμα δὲ καὶ διὰ πλήθους φαντασίαν.

14. Ἀπλικεύουσι δὲ ἕκ ἐν φασσάτῳ, ὡς-
 περ οἱ ῥωμαῖοι· ἀλλὰ μέχρι μὲν τῆς τῆ πο-
 λέμου ἡμέρας διεσπαρμένοι κατὰ γένη καὶ φύ-
 λας· τὰς ἵππους βόσκοντες διηλεκῶς ἐν τε θε-
 ρει καὶ χειμῶνι· ἐν δὲ καιρῷ πολέμου τὰς ἀναγ-
 κείας ἵππους κατέχοντες, καὶ πεδικλῆντες πλη-
 σίον τῶν τερχικῶν τευτῶν φυλάττεσι μέχρι
 καιροῦ τῆς παρατάξεως, ὑπὸ νύκτα τῆς παρα-
 τάξεως ἀπαρχόμενοι.

currentis necessitatis ratione utuntur: at in receptu adversus perfequentem hostem arcubus excellunt.

11. Non modo vero ipsi armis testi sunt, sed equorum etiam, quibus nobiliores vehuntur, anteriores partes aut ferro aut denso centunculo muniunt.

12. Magno studio atque exercitatione artem ex equis sagittas emittendi conficiunt.

13. Comitatur eos animalium magna multitudo, equorum equarumque, item boum ac vaccarum armenta, tum esca, tum lactis potus causa, simul etiam, ut frequentiae amplitudinisque castrorum speciem praebeant.

14. Cum castra metantur, ea nequaquam, ut Romani, fossa valloque muniunt; sed ad pugnae diem usque per cognationes & tribus disperguntur. Equos cum aestate tum etiam hyeme, assidue pascunt; pugnae vero die imminente, necessarios ad usum retinent, eosque pedica, alteri pedum injecta pone sua tentoria religatos usque ad tempus instruendae aciei curant, quam sub noctem instruere exordiuntur.

15. Τὰς δὲ βίγλας αὐτῶν ἀπὸ μακρόθεν ἀλλεπαλλήλας ποιῶσιν, εἰς τὸ μὴ εὐκόλως αὐτὰς ὑπομένειν αἰφνιδιάσματα.

16. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ ἔχ' ὡς οἱ ῥωμαῖοι παρατάσσουσιν ἐν τρισὶ μέρεσιν, ἀλλ' ἐν διαφόροις μοίραις δρεγγισί σιγάπλουτες ἀλλήλαις τὰς μοίρας, μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων διΐσταμένας, ὥστε μίαν φαίνεσθαι παρατάξιν.

17. Ἐχουσὶν δὲ ἔξω τῆς παρατάξεως δύναμιν τινὰ ἐκ περισσῆ, ἣν πρὸς ἔγκρουμα ἐκπέμπουσιν κατὰ τῶν ἀμελῶς ἀντιτασσομένων αὐτοῖς· ἢ καὶ εἰς βοήθειαν τῶ βαρυνόμενῳ μέρει φυλάττουσιν· τὸ δὲ τῶλον αὐτῶν ὀπίσθεν τῆς παρατάξεως ἔχουσιν πλησίον ἢ δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ τῆς παρατάξεως, ὡς ἀπὸ ἐνὸς ἢ δευτέρου μιλίας, ἀφίεντες ἐν αὐτῷ καὶ ὀλίγην παραφυλακὴν.

18. Πολλὰκις δὲ καὶ συζευγνύντες τὰς περισσὰς τῶν ἵππων κατὰ νότον, ἕγχευ ὀπίσθεν τῆς παρατάξεως αὐτῶν ποιῶσιν εἰς φιλακὴν αὐτῆς· καὶ τὰ μὲν βάδι τῶν ἀκίων τῆς παρατάξεως ἕγχευ τὰς εἰσὶ ἀορίστως ποιῶσι· διὰ τὸ παχείαν εἶναι τὴν παρατάξιν βάδους μᾶλλον φροντίζοντες, καὶ ἴσον ποιῶσι καὶ πυκνὸν τὸ μέτωπον.

19.

15. Excubias procul a castris alias penes alias collocant; ut non facile subitis impressionibus possint opprimi.

16. In ipsa vero pugna aciem omnem, non ut Romani, trifariam partiuntur; sed in diversas turmas milliarias, quarum aliae aliis turmatim connexae, adeo modicis inter se intervallis distant, ut una continua videatur esse acies.

17. Praeter instructam aciem copias etiam superfluas habent, quas aut ad struendas insidias adversae aciei negligentè instructae, emittunt; aut ad succurrendum laboranti cuipiam parti suae reservant. Sarcinas vero atque impedimenta, non longe a dextra vel sinistra aciei ala unius aut alterius milliaria intervallo retro post aciem habent, quibus modicum praesidium relinquunt.

18. Persepe vero superfluos connectunt equos, & a tergo, id est post aciem, majoris securitatis causa collocant. Turmarum milliariarum series sive ordines, indefinita profunditate instruunt, quod profunditatis, quo acies sit validior, majorem curam gerant: denique ut aciei frons condensata sit & aequalis, efficere student. 19.

19. Χαίρῃσι δὲ μᾶλλον ταῖς ἀπὸ μήκοθεν μάχαις, καὶ ἐνέδρῃσι, καὶ ταῖς κυκλώσεσι κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ταῖς ἐσχηματισμέναις ὑποχωρέσεσι, καὶ ἀντιπροφαῖς καὶ ταῖς διασπυρμέναις τάξεσιν.

20. Ὅταν δὲ τρέψωσιν τὰς ἐχθρὰς αὐτῶν πάντα ἐν δευτέρῳ τιθέασιν, καὶ ἀφειδῶς ἐπιτίθενται· ἔδὲν ἕτερον λογιζόμενοι, ἢ τὸ διώκειν· ἃκ ἀρκῶνται γὰρ ὡσπερ αἱ ῥωμαῖοι, καὶ τὰ ἄλλα ἔδνη, τῇ μετροῖα καταδιώξει, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἀρπαγῇ, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου ἐπικεῖνται, ἕως ἂν τελείως τὴν τῶν ἐχθρῶν κατάλυσιν ποιήσωσιν, πάσῃ μεθόδῳ εἰς τῆτο κεχρημένοι.

21. Ἐὰν δὲ τινες τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν διωκομένοι εἰς ὀχύρωμα καταφύγωσιν, σπεδάξουσιν ἀκριβῶς κατανοῶντες τὴν τῶν ἀναγκαίων, καὶ τῶν ἵππων, καὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ προσκαρτερῶσιν ἵνα τῇ σενότητι τέτων χειρώσωσιν τὰς ἐχθρὰς, ἢ εἰς τὰ ἀρέσκοντα αὐτοῖς σύμφωνα τέτασ ἀγάγωσιν· πρῶτον μὲν ἐλαφρότερα τινα ἐπιζιτῶντες, καὶ τότε συντιθεμένων αὐτοῖς τῶν ἐχθρῶν ἕτερα μείζονα προτιθέασιν.

19. Sed præliis, eminus commissis, magis gaudent, deinde struendis insidiis & circuitibus, cum scilicet protensa utraque acie ala hostem circumvenire satagunt; tum simulatis recessibus & repentinis in hostem conversionibus; denique dispersis agminibus.

20. Posteaquam vero hostes suos in fugam verterint, omni alia cura deposita, tergis eorum assidue inhærent, tota mente animoque in persequendis defixi. Neque enim, quemadmodum Romani, ceteræque nationes, satis illis est, moderate insequi, & fugientium opes diripere; verum tamdiu illis incumbunt, donec internecone dealeant: quem in finem omni arte conatuque utuntur.

21. Si qui hostium, quos persequuntur, in munitum aliquem locum confugerint; tum id dant operam Turci, ut rerum, cum viris tum equis necessariarum, defectum accurate explorent; quo cognito continua illos obsidione urgent: ut ipsos aut rerum inopia capiant; aut ad pacta, sibi placida, ineunda inducant: ac primum quidem leviora quædam ab ipsis exigunt, postea quam vero cum hostibus pacti sunt, graviora proponunt.

22. Ταῦτα μὲν τὰ τῶν τέρκων ἤδη τοσάτω μόνῳ διαφέροντα τῶν βελγάρων, ὅσω τὴν Χριστιανῶν ἔτι ἀσπασάμενοι πίσι, καὶ τοῖς βρμαϊκοῖς ἐπ' ὀλίγον μετεβάλλοντο ἤθεσι, τότε τὸ ἄγριον καὶ νομαδικὸν τῷ ἀπίστῳ συναποβαλόντες.

23. Ἐναντιῶνται δὲ πολεμίοις τέρκοις ἔνδεια βοσκῆς διὰ τὸ πλήθος ὧν ἐπιφέρονται ἐλόγων.

24. Καὶ ἐν καιρῷ δὲ συμβολῆς τάξις πεζικὴ συντεταγμένη μάλις αὐτὰς βλάψει, ὡς ἐναντία αὐτῶν καβαλλαρίων ὄντων, καὶ μὴ καταβαινόντων ἀπὸ τῶν ἵππων· ἐδὲ γὰρ εἶναι πεζῇ καρτερῶσι ὡς συντραφέντες ἐποχεῖσθαι τοῖς ἵπποις.

25. Ἐναντιῶται δὲ αὐτοῖς ἢ τόπος ὀμαλός, ἢ γεγυμνασμένος, ἢ δὴ ἢ τάξις καβαλλαρικὴ, ἢ πεπυκνωμένη, ἢ ἀδιατάτως ἀκολουθεῖσα.

26. Ἐναντιῶται δὲ ἢ ἐν χαρῶς συμπλοκῇ μετὰ τῶν ὄπλων, ἢ ἔφοδοι νυκτεριναὶ ἀσφαλῶς γινόμεναι, οἷον ἵνα οἱ μὲν προσβάλλοντες αὐτοῖς ἐν μὲν ἔχρσι μέρος τεταγμένον, τὸ δὲ ἕτερον μέρος ἐγκρηπτόμενον.

22. Atque hi Turcorum sunt mores, qui a Bulgarorum eatenus solum differunt, quod hi Christianorum fidem amplexi, & in Romanum vitæ cultum non nihil traducti & asperitate morum, & vagum etiam atque instabile vivendi genus una cum idolis suis abjecere.

23. Adversatur vero Turcis hostibus passus inopia; propter animalium, quæ secum ducunt, maximam copiam.

24. At conflictus tempore nihil magis eos retundit, quam pedestris acies bene densata, utpote ipsi contraria; cum & equites sint, & ex equis non descendant: a teneris enim annis equis insidere assueti, impatienter pedibus insistant.

25. Adversa illis etiam sunt loca plana, & campi humana industria culti, densata præterea equestris acies, & sine intermissione pone sequens.

26. Adversa quoque illis sunt prælia, gravioribus armis cominus inita; nocturnæ item aggressiones, ita provide factæ, ut pars eorum una, qui illos aggrediuntur, sit in acie; altera vero lateat in insidiis.

27. Λυπεῖ δὲ αὐτὰς σφόδρα καὶ ὅταν τινὲς
ἔξ αὐτῶν προσφύγωσι τοῖς Ῥωμαίοις· γινώσκε-
σι γὰρ ὅτι ἄστατον ἔχει γνώμην τὸ ἔθνος αὐ-
τῶν, καὶ φιλοκερδεῖς εἰσιν, καὶ ἐκ πολλῶν φυ-
λῶν συγκεείμενοι, καὶ ὅτι διὰ τῆτο εἰ ποιεῖνται
λόγον συγγενῶν, καὶ τῆς εἰς ἀλλήλας ὁμο-
νοίας.

28. Ὀλίγων δὲ τάχα τὰ προφυγεῖν
ἔπαρχομένων καὶ φιλοφρονημένων κατὰ ἡμῶν,
πλήθος αὐτοῖς ἐπακολοθεῖ· διὸ καὶ βάρους φέ-
ρουν ἐπὶ τοῖς ἀπ' αὐτῶν ἀναχωρεῖσιν.

29. Ὅταν ἂν βελιθεῖ τις πρὸς αὐτὰς ἐγ-
κίσει πρὸς μάχην, πρό γε πάντων ἔχεν αὐ-
τὸν δεόντας βίβλας ἐπιμελῶς, καὶ συνεχεῖς
ἀπὸ διασημάτων ὀλίγων, εἶτα μεριμνήσαι καὶ
προευνεπίσαι τὰ εἰς δευτέραν τύχην τυγχά-
νοντα· ἦγαν μήποτε τροπή γένηται τῶν ἀν-
τιπολεμμένων αὐτοῖς, ἵνα καὶ ὀχυρὸν τόπον κα-
τανοήσῃ ἐν καιρῷ περιστάσεως, καὶ δαπάνην ἐ-
φεύρη ὀλίγων ἡμερῶν, εἰ μὲν δυνατόν ἐστὶ καὶ
τῶν ἀλόγων, ἐπεὶ πάντως τῶν ἀνδρῶν καὶ μά-
λισα

27. Aegerrime quoque ferunt, si qui ex ipsis ad Romanos transfugiant; noverrunt enim, inconstantis gentem suam esse animi, lucri cupidam, & ex multis tribubus conflata; atque idcirco neque cognationum ullam, neque mutuae consensionis habere rationem.

28. Nam posteaquam fortasse pauci transfugere ceperint, & hi a nobis benigne humaniterque fuerint suscepti; plurimi illos subsequuntur: quam etiam ob rem permolesto ferunt, si qui ipsorum ab ipsis deficiant.

29. Quando igitur quis praelii committendi causa propius ad ipsos accedere constituerit, primum omnium excubiarum cura illi quam diligentissima est habenda; quae excubiae & continuae esse & aliae ab aliis modicis intervallis distare debent: deinde sollicito studio providenda ac praeparanda sunt omnia, quae ad sinistros valeant eventus; scilicet ut si aggressores a Turcis in fugam verti contigerit, tum, infortunii momento, & locum firmum deligat, & in aliquot dies comteatum comparet; imprimis equiti necessarium, tum, si fieri possit,

C 3 equis

λις τὴν τὰ τοῦ ὕδατος εὐπορίαν, εἶτα ἔτι τὸ
τῆλδον διαδήτη ὡς ἐν τῷ περὶ αὐτῆ κεφαλαίῳ
ἡμῖν εἴρηται.

30. Καὶ εἰ μὲν σὺν ἐσι πεζικοῦ στρατὸς ἐν
τῇ πρώτῃ μάχῃ, ἐν ὅσῳ ὁ στρατὸς ἐν
συνιδείῃ τῆ ἔδνας γίνεται ἔκταξαι αὐτὸν κατὰ
τὸν ἀγλωθέντα ἡμῖν ἐν ἄλλοις τρόπον, τῆτ'
ἔσιν, ὡς ἔχειν τὰς καβαλλαρίας ὑποτεταγ-
μένες τοῖς πεζοῖς.

31. Εἰ δὲ μόνον καβαλλάριοι εἰσιν οἱ ἀν-
τιτασσόμενοι αὐτοῖς ἢ ἀξιόμαχοι πρὸς τὴν ἐ-
κείνων δύναμιν, κατὰ τὸν λεχθέντα τρόπον,
ἢ αὐτὸν ἐν τῷ περὶ τάξεως λόγῳ τάξεις αὐ-
τῆς.

32. Πλείονας δὲ ἐν τοῖς πλαγίοις ἀφορί-
σεις ἢ χρησίμας· ἐν τῷ νότῳ γὰρ αὐτῶν ἀρ-
κῆσιν οἱ λεγόμενοι διφενσάρεις καβαλλάριοι,
ἢτοι οἱ ἔκδικοι· τὰς δὲ κέρσωρας, ἢτοι προμά-
χας μὴ πλέον τριῶν, ἢ τεσσάρων σαγιτιλοβό-
λων τῆς παρατάξεως τῶν διφενσάρων ἐν ταῖς
διώ-

equis quoque jumentisque; curet vero maxime, ne aquæ copia defit. Denique de sarcinis quoque ita disponat, ut in capite *de impedimentis* dictum est.

30. Si pedestres aderint copiæ, tum, in primo præcipue prælio ex iis, quæ maxime cum gente illa manus conferere sunt assueræ, primam aciem eo, quem jam alibi declaravimus, modo instrue, id est, ut peditatus instructum post se habeat equitatum.

31. Sin equestres solum fuerint copiæ, quæ adversus Turcos sunt instruendæ; tum eas quoque modo virtute, numeroque ipsorum copiis sint pares, eadem profus instrues ratione, de qua, ubi *de instruendis aciebus* actum est, locuti sumus.

32. Ad laterum vero custodiam plures numero, iique strenui sunt deligendi; nam ad defendendum aciei tergo sufficiunt equites desultorii, vulgo *defensores*, sive *Ecdici* appellati. At levis armaturæ equites, sive antesignani, cum fusos hostes persequuntur, ne temere in eos invehantur, neve longius tribus aut quatuor sagittæ jactibus a desultoriorum equitum acie separentur.

διώξει. Χωρίζεσθαι, μηδὲ κατατρέχειν αὐ-
τῶν· πάντως δὲ ἢ σπυδὴν ποιήσεται ἵνα ἐν
γυμνῷ ἢ ἴσω τόπῳ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτῷ τὴν
παρατάξιν ἐκτάξῃ, ἕνθα μίτε ὕλαι εἰσὶ δα-
σῆς, μίτε πάλματα, μίτε κοιλάδες ἐνοχλή-
σιν, διὰ τὰ παρὰ τῶν τέτρων ἐπινοόμενα ἐγ-
κρύμματα.

33. Καὶ τὰς βίβλας δὲ ἐκ διασήματος
κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν τῆς παρατάξεως ποι-
ήσει.

34. Ἐὰν δὲ ἐνδέχεται· καλόν ἐστιν ἵνα ἢ
δύσβατον ποταμὸν, ἢ πάλματα, ἢ λίμνην
κατὰ νότον τῆς παρατάξεως ἔχη, ἵνα ὁ νότος
ἀσφαλῶς φυλάττεται.

35. Καὶ ἐὰν καλῶς τὰ τῆ πολέμου ἐξήλ-
θη, μίτε κατατρέχειν αὐτῶν ἀπλήτως, μίτε
ἄμελῶς διακείσθαι· εἰδὲ γὰρ ὡς τὰ λοιπὰ ἔδνη
τὴν πρώτην ἠγνώμενα μάχην ἀπολήγῃσι τῆ
πολέμου, ἀλλὰ μέχρις ἂν κατὰ κράτος ταπει-
νωθῶσιν ἐπιτιθεύεσι διὰ πολλῶν τρόπων κατὰ
τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἐγχειρεῖν· ἐὰν δὲ συμμι-
κλὸς ἐσιν ἢ τάξις, ἢ πλείους εἰσιν οἱ πέζοι,
δέον πρόνοιαν ἐν τοῖς τοιούτοις ποιεῖσθαι τῆς
ἀποτροφῆς τῶν ἀλόγων· εἰ γὰρ πάντως συγ-
χωρεῖται οἱ καθαλλάριοι ἐγγιζόντων τῶν ἐχ-
θρῶν χορτάσματα τῶν ἀλόγων συνάγειν.

tur. Dabit vero Dux exercitus operam omnino diligentem, ut, quantum quidem in se fuerit, in locis parentibus & planis aciem instruat: ubi neque condensæ silvæ, neque paludes, neque valles obturbent; propter Turcorum insidias, quas callide struere sunt soliti.

33. Excubias quoque, justis inter se intervallis distantes, in quatuor aciei partibus collocabit.

34. Bonum fuerit, si fieri possit, ut fluvium vadatu perdifficilem, vel paludes, vel lacum a tergo aciei habeat; quo ea parte reddatur securus.

35. Si felix fuerit pugnae eventus, tum neque immoderate in eos invehi, neque etiam rem negligenter gerere oportet; neque enim Turci, quemadmodum ceteræ nationes, primo prælio victæ, pugnam deserunt; verum donec viribus fracti animos non abjiciant, id unice student, ut omnibus viis & modis hostes suos iterum aggrediantur. Sin mixtus fuerit exercitus & major aderit peditum numerus, tum in hujus modi casibus providendum erit de jumentorum pabulo; nam, imminentibus hostibus pabula jumentis conquirere, omnino equitibus licitum non est.

36. Ἀὐτὴ τοίνυν ἢ πολεμικὴ τε ἢ συνή-
θης τῶν τέρκων συνάσκησις διαφέρει τῆς βαλ-
γάρων, ὡς εἴρηται κατὰ τινα μικρά· τὰ δ'
ἄλλα ἐξωμοίωται.

37. Ἡμεῖς δὲ τότε ἕνεκέν σοι ταύτην
ὑπεγράψαμεν, ἵνα ὡς τέρκοις παρατάσσεσθαι
μέλλοντι, ἕτε γὰρ γείτονές εἰσιν, ἕτε μὴν
πολέμιοι νῦν, ἀλλὰ ἢ μᾶλλον ὑπήκοοι ῥωμαί-
οις σπαδάζασιν ἀναδείκνυσθαι.

38. Ἄλλ' ἵνα ἔχοις, ὧ στρατηγέ, εἰδέ-
ναι τὰ ἕκαστα τῶν διάφορων παρατάξεων ἢ στρα-
τηγιμάτων, ἢ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι χρῆ-
σθαι αὐτοῖς συντόμως, πρὸς ὅτι ἂν βασιλῆος,
ἢ δοκιμάσης τὸ χρήσιμον τοῖς ἐκ πολλῆς γυ-
μνασίας παρὰ τισιν ἐφευρισκομένοις στρατηγίμα-
σί τε ἢ παρατάξεσιν· ἢ ὅτε καιρὸς ἀπαιτῆ, ἢ
ἀντιστρατεύεσθαι πρὸς αὐτὰ τὸ ἐναντίον διὰ τῆς
μελέτης προσηκίμενος ἢ γυμνασόμενος.

36. Hæc igitur cum militaris tum consuetudinaria Turcorum disciplina differt quidem a Bulgarorum paucis quibusdam, quemadmodum dictum est; cetera vero est persimilis.

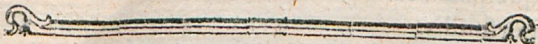
37. Nos vero eam tibi nequaquam ideo designavimus, tanquam contra Turcos aciem instructurus sis, neque enim vicini nostri sunt, neque etiam nunc quidem hostes; immo insuper observantes sese Romanorum student exhibere.

38. Verum ideo, ut habeas o Dux, unde discas, quæcunque ad variarum instructionem acierum ductumque exercitus prudentem pertineat; utque idoneis temporibus, quamcunque in rem volueris, dextre & celeriter illis utaris; deinde ut dum rebus gestis & instruendarum acierum exemplis, quæ multo usu atque experientia a quibusdam sunt inventa, id, quod utile est, probes exploresque: denique, ut, cum tempus poscet, adversus hæc omnia, in contrariis institutis meditando, ante eruditus, exercitum quoque ducere possis.

Hæc-

Hactenus ex Leonis Sapientis Tacticorum Capite XVIII. Pericope, quæ in Meurfii Joannis editione Græca & Latina a paginæ 287. num. 40. usque ad pag. 295. num. 79. legitur protensa.

C A P V T III.

Laudatæ pericopes loca quædam illustrantur.

I. **L**eonis igitur Sapientis testimonio fuerit Vngari nostri gens Scythica, ingenua, libera, unius imperio parens, & Bulgarorum omnino persimilis. Quod Leo Vngaros nostros Scythas appellat, Græcorum id omnium consuetudine facit, qui Septentrionalem Asiam omnem Scythiam appellabant. De hoc nomine eruditos inter homines adhuc non convenit; sunt enim qui existiment, Tschudos, verustissimos Septentrionales Asiæ incolas, a Græcis, qui peregrinum hoc nomen ore suo proferre nequiverint, Scythas esse appellatos; at mihi quidem multo similis vero videtur, Scythas ab amictu, ex pellibus confuto, quo scilicet frigus arcebant, illud
no-

nomen apud Græcos invenisse, *σκιθης* enim, si ejus etymon spectes, *pellitum* significat. Sed de Scytharum nomine satis; utrum autem Vngari nostri Septentrionalis Asiæ primum, vel meridionalis incolæ fuerint, jam hoc inter omnes constat, in hujus generis quæstionibus minimam Græcorum esse debere auctoritatem, qui in Geographicis parum, in ethnologicis vero pæne nihil viderint, ut jam mihi observatum est ad Lambecii Commentar. L. VII. editionis meæ p. 322. not. A. Nam nisi me mea turpiter fallit opinio, vehementer suspicor, veterum Vngarorum nostrorum primas omnium fides in Persarum Mogorumque fuisse finibus; immo ipsum quoque Mogorum nomen Vngaros nostros adhuc ferre arbitror.

Mogores quidem ab Europæis appellantur Mogoles; sed id Sinensium pronunciatione, qui canina illa litera careant, & illius loco literam l. usurpent, factum est; a quibus cum illud nomen primum accepissent Europæi, accidit, ut nobis pro Mogoribus Mogoles afferrent: de qua tamen conjectura mea liberrimum cuique judicium relinquo.

II. Ad Vngarorum genus quod attinet, eos LEO ingenuos & liberos fuisse memoriae prodidit; etenim & fuere & sunt Vngari ingenui, ingenuis parentibus & majoribus geniti, & nullis unquam servitutis fordibus inquinati; atque idcirco jure optimo liberi, id est, sui juris sui que arbitrii, quatenus salutis communis ac libertatis fortuna patiatur. Nam, hujus gratia, severissimis quibusque legibus libenter parent, & damnum etiam libertatis, a natura sibi concessæ, ultro ac sponte quoque lubentissime patiuntur: noverunt enim, in bene constituta civitate naturalem libertatem omnem privatim retineri non posse: nam publica salus atque incolumitas per sæpe a civibus exigit ea, quæ privatim maxime sunt incommoda: veteres enim Vngari, quamvis ingenui ac liberi, graves tamen publice dabant pœnas, si quando in publica peccavissent commoda: quam ob rem, ferre legem, quam tute ipse tibi tulisti, vera libertas est; agere vero, quod velis, & quod tibi soli conducatur, licentia, omnium communium malorum origo detestanda.

III.

III. Fuisse vero gentem nostram πολυ-
ανδρον, id est, virorum numero frequen-
tem, auctor est idem Imp. LEO; neque
ullum dubium est, quin fuerit copiosissima,
quæ scilicet, superatis obstaculis maximis,
ad Istrum usque pervenerit; quæ fortissi-
mos Bulgaros ternis præliis vicerit; quæ
denique a Bulgaris vicissim admodum dimi-
nuta, florentissimum tamen regnum condi-
derit.

IV. Unius solum paruisse imperio idem
LEO ait, nunquam tamen excluso Optima-
tium gentis consilio, ut ab anonymo Belæ
Notario memoriæ proditum: nam cum
omnes essent milites, unamque omnes &
salutem & incolumitatem spectarent, unius
pariter imperio, at Optimatum consiliis
temperato, duci regique debuere; quam
etiam ob causam rectissime LEO prodidit,
nullius alterius Scythicæ gentis, sed solius
Bulgaricæ, & regimine & militari disci-
plina, fuisse simillimos. Etenim tum Bulgari,
cum ab Vngaris bello peterentur, regem
jam habebant, cui Symeoni nomen fuit:
Vngari pariter tum Liuticæ, Duci suo, Ar-
padis filio, parebant, & eo duce Impera-
tori auxilium ferebant.

V.

V. Soli equestri militiæ fuisse tum Vngaros deditos, idem LEO asserit, id quod omnino est vero simillimum, quomodo enim aliter, nisi equis, tantum iter, & per inhospita quidem deferta, cum conjugibus liberisque suis suscipere conficereque potuissent, quæ etiam causa est, quod jam a prima adolescentia liberos suos equis vehi, & ex iis artem sagittas emittendi docuerint: nam cum Vngari nostri omnem victoriæ spem in arcubus sagittisque tum ponerent, ut ipsemet LEO testatur, sapienter profecto egisse censendi sunt, qui eadem, qua vincere soliti sunt, arte, liberos suos imbuerint: ea enim denique perfecta est scientia atque expedita, quam juvenilibus annis tibi compares, & constanti usu corrobores: nam omnes ὀψιμαδεῖς, id est, ferotini eruditi, nescio quid adhuc inepti indoctique retineant, & scientia, quam paullo tardius, atque oportuisset, didicere, impeditæ utantur. Erant igitur primi illi Vngari pedestris militiæ ignari, neque ex equis descendere soliti, quo etiam major est & ætatis nostræ & gentis gloria, quod equites nostri pari virtute nunc & ex equis

equis pugnent, & ex equis desiliant, atque collato pede cum hoste fortiter dimicent.

VI. Ad victus vitæque rationem quod attinet, illud, Leone teste, est memoraru longe dignissimum, hos tales tam forres equites victu admodum parabili, & lactis potu, fuisse contentos; sed nempe ignotum adhuc fuere ea omnia porus ciborumque genera, quæ subsecuta secum attulit ætas; ignota Gallorum Germanorumque coci, vina Itala, Campana ac Burgundica, ne de nomine quidem nota. *Nulla illis, inquit Leo versionis meæ num. 6. nulla magnificentiæ rerumque affluentæ erat cura, sed id unice dabant operam, ut animi fortitudine hostibus suis præstarent.* Neque tamen hæc a nobis ideo dicuntur, quasi meracioris vini usum, aut lautiorem quadram, vel legionario vel equiti nostro invideremus; ita enim non invidemus, ut cum nemine libentius, alacrius, jucundiusque, quam cum ipsis convivia agitemus: edant, bibant, utantur, fruanturque omnibus bonis, quæ nobis communis mater,

D

pa-

patria nostra, cumulatissime liberalissimeque suppeditat; modo ne unquam animi fortitudinem in poculis quærant. Imitentur majores suos, fortissimos viros, qui lactis potu Bulgaros ter vicere. Ineant igitur milites equitesque nostri pugnas sobrii; sudo enim & sereno cælo tempus illud eget, ac nihil magis quam temeritatis tumultus reformidat.

VII. Quasnam regiones tum obtinere Vngari nostri, cum ab Imp. Leone contra Bulgaros invitarentur, ex eo optime cognoscas, quod Imperatoris classe trans Istrum una cum omnibus impedimentis suis fuerint vecti; Ister igitur erat medius, qui Vngaros a Bulgaris separabat, de qua Danubii nostri appellatione non ingratum fore existimo, si hic auctoritatem ejusdem Graeci scriptoris, cujus Comment. Lib. VI. Part. I. editionis meae pag. 22. not. A memini, hic protulero. Is enim Constantinopoli, nisi fallor, scribens, de Istro & Danubio haec literis prodidit: *conservat vero, inquit, hic idem Ister nomen suum ad Sirmium usque, opulentam olim Romanorum urbem,*
ad

ad extremum autem a Gepidis habitatam; si quidem, deposito apud regionis illius incolae priori nomine, Danubius est appellatus &c. Ex quibus facile intelligas, infra Sirmium omnino, & fortasse longius etiam ab illo, Vngaros nostros ad ripam Bulgaricam esse appulso.

VIII. Finito illo bello Bulgarico rursus eosdem in hodiernam Valachiam, id est, ripam Istri Septentrionalem, navibus Imperatoris esse revector, mihi quidem est vero simillimum. Nam ipsemet Leo in *Tacticis* suis, quae non multo post bellum Bulgaricum scripsisse censendus est, *Pericopes* nostrae num. 37. disertè ait: Vngaros nostros non fuisse tum, cum scribebat, Græco imperio vicinos, quod ejus testimonium plane confirmat, eosdem, finito illo bello, neque in Bulgaria constitisse, neque eas provincias, quae nunc Servia & Bosnia appellantur, adivisse: nam si in Bulgaria constitissent, fuissent profecto Græcis vicini; si autem modernam Serviam & Bosniam adivissent, non modo non Græcis vicini fuissent; sed in ipsomet Græco imperio versa-

ti essent: cum per ea tempora cum hæc tum illa provincia Imperatoribus Græcis clientelari jure fuerit obnoxia: quam etiam ob rem, quoniam illæ provinciæ meridionali Istri ripa finiebantur; veri simillimum esse videtur, Vngaros nostros, victis Bulgaris, ad septentrionalem ejusdem fluminis ripam, id est, in hodiernam Valachiam esse revectos, qui dein gravibus vicissim damnis a Bulgaris affecti, & per Istri Danubii que ripam ulterius progressi, Istro & Danubio tandem in veteres Pannonias pervenere.

C A P V T IV.

Imp. Leo plurima ab Vngaris didicisse ostenditur.

I. **N**ullum mihi dubium est, quin longe aliter de Vngaris nostris existimaverit LEO Sapiens, quam postea de illis scripserint scriptores quidam monastici, qui eos omni tertio fere verbo appellavere Barbaros, & reterrimis coloribus depictos pro
fi-

simiis magis, quam hominibus habuere. Nam visa Vngarorum acie idem illud sensitse videtur, quod ille Macedoniae Rex, visis primum Romanorum castris dixisse fertur: *ea castra Barbarorum non esse*. Et enim Leonem Imp. ita rem militarem Vngarorum non fastidivisse, ut etiam plurima eorum Tactics & disciplinae placita in adversaria sua retulerit, & eadem duces suos in Tacticorum opere docuerit, quale illud est pericopes nostrae num. 20. ubi ait: Vngaris non satis esse, quemadmodum Romanis ceterisque nationibus, hostem fufum moderate persequi, & ad diripiendas praedas converti; verum tandiu illis incumbere, dum eos interneccione deleant: nam hoc ipsum Tacticorum suorum Cap XIII. *de die ante praelium*, num. 14. ducibus suis his verbis commendat: *Deo, inquit, victoriam dante, & hostibus profligatis abstineant omnino milites a cadaveribus inimicorum spoliandis, nam cadavera aut impedimenta aut castra hostium ante perfectum praelii exitum invadere, valde periculosum ac perniciosum est. Itaque praecipendum omnino est, ut illis rebus milites*

abstineant. Sape enim victores talibus de causis non superati, verum iterum funditus deleti sunt, hostibus de improvise incurstantibus, & periculum inferentibus.

II. Idem Imp. pericopes num. 9. Vngaros nostros temporum opportunitates quam diligentissime observasse, literis mandavit; idque dedisse operam, ut non tam conferta manu copiisque, quam militari dolo atque inopinatis aggressionibus & rerum necessariorum interceptione hostium copias funderent; quod ipsum Cap. XX. inter sententiarum militarium summas retulit his verbis: *consilio, inquit, & prudentia Imperatoris hostes superari potius quam manu & vi & pugna conferta, tutum mihi videtur esse & utile; illud enim ex animi sententia, & quemadmodum optimum judicamus, procedit, hoc autem semper aliquo cum damno exitum habet.*

III. Idem Leo pericopes num. 12. affirmat, Vngaros magno studio exercitatio-
neque artem ex equis sagittas emittendi
condidicisse, quam artem in Tacticis suis
du-

ducibus suis vehementer commendat, scilicet Cap. VII. *de exercitatione equestri & pedestri*. num. 9. ubi hæc scribit: ut sagittas in omnes partes, equo currente, jacciant, ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum; in equum exsilire ut sciant; ut sagittam contente jacciant ex equo currente, unam atque item alteram, & intentum arcum confestim in corytum ponant, si latus fatis corytus fuerit; sin minus, in semicorytum ad hoc ipsum opportune factum &c. Adnotare hic juverit, in editione Meursii, & hæc, quæ dedimus, & alia plura Latine tantum haberi, quæ opere pretium esset, olim ex laudato codice nostro, in quo fol. 46. pag. 2. habentur, Græce etiam in lucem proferri.

IV. Ejusdem pericopes num. 16. ab eodem Leone *de acie Vngarorum* adnotatum legitur: eos aciem suam non Romanorum more trifariam dividere; sed in turmas milliarias divisam struere, quam disciplinam idem Leo *Tacticorum* Cap. XII. num. 26. ducibus suis tradit his verbis: *si autem, inquit, soli equites fuerint, & ad*

versus equites depugnandum erit, in tres equestres acies universum divides exercitum. Primam aciem, quæ πρόμαχος, id est, propugnatrix dicitur, in tres partes divides, unaquaque parte, sive turma, in tres partes sive drungos, id est, turmas milliarias divisa. &c.

V. Est & ille pericopes locus num. 21. sane memorabilis, ubi LEO scribit: ab Ungaris, cum hostes suos in munito quopiam loco obsidione premerent, facilius persuadendæ deditiois gratia leviores ipsis primum tulisse conditiones, deinde autem, posteaquam jam pacti essent, graviores imposuisse. Non displicuisse Leoni hanc belli artem, ex eo facile intelligas, quod ipse quoque eam in Tacticis Cap. XV. de obsidione, num. 11. & 12. duces suos docuerit, his plane sententiis: primo igitur iis, inquit, qui in civitate, aut in castello sunt, significandum est, & ad inquisitionem quandam deditiois proponendum aliquid clemens & facile; ut cum jumentis, aut curribus, aut rebus utensilibus acceptis discedant; ut rei proposita æquitate & salutis spe,

spe, animi illorum distrahantur, & ad resistendum periculaque obeunda remissiores sint. Statim enim a principio dura & gravia proponere minime prudentis imperatoris est. &c.

VI. Atque hæc speciminis gratia protulisse suffecerit; nam mihi quidem, qui pericopen nostram cum reliquo Tacticorum opere diligenter comparaverim, exploratissimum est, Leonem sapientem præceptis monitisque suis id omni studio egisse, ut equitatum suum Vngarici equitatus quam simillimum efficeret. Miratus quoque videtur esse in nostris prudentiam plane singularem, ut ex pericopes num. 9. cognoscitur, qui temporum opportunitates quam diligentissime observaverit; nam Cap. XVII. *de incurfionibus nec opinatis*, hæc pariter suis inculcat; propterea semper atque ubique idoneas occasiones opportunitatesque temporum, quæ adjuvare rem nostram possunt, non prætermittes, sed hostes tuos anticipes prius, quam parati ad occursum promptique esse possint; illos inprimis, quos & plures & fortiores te esse putaveris.

VII. Ad extremum refutanda quædam essent, quæ ab Leone Vngaris nostris fuere objecta, ut: nullum, aut exiguum amicitiae fœderumque studium; sed hoc profecto nemo vehementer in iis reprehenderit, si animadvertat, inter gentes tum versatos esse sibi maxime ignotas, expertosque fortasse præterea fuisse fidem religionemque, quam Græci ipsi aliis, vel hostibus, vel amicis præstare erant soliti, & quam Leo ipse suos docuerat Tacticorum Cap. XVII. num. 2. 3. & seqq. ubi Jura Gentium vehementer vapulant. Erat præterea jam tum fortasse Vngaris nostris vetustissimum illud dictum familiare: *νῆφε & μέμνησο ἀπιστεῖν. Sobrius esto, & diffidere memento.* Difficillimum vitæ humanæ est negotium recte statuere, cui tuto credere possis. Credulitas quidem error est, non culpa; sed hunc errorem quavis maxima culpa vehementius semper detestati sunt Vngari, &, dum erunt, semper detestabuntur.

VIII. Objectum denique ab Leone fuit Vngaris, eos, solutis ordinibus, hostes suos persequi esse solitos. Hostem loco motum

tum persequendum esse plerique affirmant; de eo solum disputant, utrum *passim* an *ordinatim* persequendus sit; cum autem inter fugam & recessum aut receptum multum intersit, duplex quoque persequendi hostem videtur esse ratio. Si a Murina fugientem Antonium persecutus fuisset D. Brutus, & conjunctionem cum Lepido impedivisset; profecto reipublicæ fuisset optime consultum. Viderant hoc Romani quidem, de quibus Cicero epistola XI. ad Brutum hæc scribit: *nonnulli etiam, inquit, queruntur, quod persecuti non sitis; opprimi potuisse, si celeritas adhibita esset, existimant.* Ad quæ rescripsit Brutus: *sequi confestim Antonium, inquit, his de causis, Cicero, non potui; eram sine equitibus, sine jumentis..... ille enim iit passim, ego ordinatim* &c. cur vero ita? cur *ordinatim*? nempe cum sine equitatu esset, & Antonium equitatu valere sciret, legiones profecto *ordinatim* ducere debuit; sin autem equitatum habuisset, multi non dubitant, quin eum in *passim* fugientes Antonianos, solutis ordinibus immisurus fuisset; nam cum summa celeritas in persequendis *passim* fu-

fugientibus hostibus adhibenda sit, existimant quidam, eam ab equite facilius, passim quam ordinatim persequente præstari posse: sunt etiam, qui putent, si ad *Hochkircham* fugientes Borussos vel *passim* vel *ordinatim*, modo *celeriter* persecutus fuisset eques noster, nobilissimam illam victoriam multo nobiliorem fuisse futuram. Sed cum hæc, tum cetera omnia, quæ ad Strategiam & Tacticen pertinent, eruditis Minervæ armatæ alumnis disputanda definiendaque relinquo, & ad veteres Slavos, quos cum Vngaris conjungere placet, propero.

SECTIO II.

DE
MORIBVS DEQVE ARTE AC DIS-
CIPLINA MILITARI VETERVM
SLAVORVM.

CAPVT I.

*Imp. Leonis sapientis de Slavorum popu-
lis locus memorabilis.*

I. **N**on longe ab eo loco, quo de priscis
Vngaris agit Leo sapiens, idem quoque
agit de Slavicorum populorum moribus,
vitæ ac victus ratione, atque armorum stu-
dijs. Hunc igitur memorabilem quoque
locum dignum esse censebam, quem in
tenebris adhuc immérito latentem, publi-
cam

cam in lucem producerem, & civibus meis legendum offerrem. Hi enim sunt illi Slavici populi Pannoniarum vetustissimi indigenæ & autochthones; quos utramque Danubii ripam longe lateque accolentes invenere Vngari; qui cum Vngaris advenis in unam coaluere gentem; qui cum illis jam inde a seculo post Christum natum nono secundam & adversam fortunam habuere, & habent communem; qui denique nunc quoque cum Vngaris, Vngari ipsi in robustissimis legionibus patriis & turmis fortissimis pro Augusti Regis sui imperio & patriæ salute, fidelissimè militant, & vel ipsamet invidia iudice majores suos virtute, & armorum scientia aut superant, aut certe æquant.

II. Agit quidem hic Augustus scriptor de iis potissimum Slavorum populis, qui ab Imp. Græcis ultro invitati aut illecti ab reliquo Slavicæ gentis corpore secesserant, & deserta seu Istri sive Danubii septentrionali ripa in meridionalem commigrantes in iis ipsis regionibus, quæ nunc Servicæ Ramiæ & Bosniæ nominibus notæ sunt, conf-

federant. De his inquam potissimum hoc loco Augustus scriptor agit, sed ita tamen differit, ut ex iis, quæ memoriæ prodit, de universorum Slavorum moribus & armorum studiis recte facileque existimari possit. Est vero hic memorabilis locus ejusdem Tactici operis, editore Meursio, itidem Cap. XVIII. a num. scilicet 100. usque ad num. 110. protensus, & quidem hoc exemplo, eorum gratia, quibus Græca minus sunt familiaria, versione Latina à me donato.

1. Καὶ τὰ σκλάβικα δὲ ἔθνη ὁμοίαιτά τε ἦσαν καὶ ὁμότροπα ἀλλήλοις, καὶ ἐλεύθερα, μηδαμῶς δαλῆσθαι ἢ ἀρχεσθαι παιδόμενα καὶ μάστιγα ὅτε πέραν τῆ δαναβία κατώκειν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ· ὅθεν καὶ ἐνταῦθα περαιοθέντα, καὶ οἰοῦναι βιασθέντα δέξασθαι τὴν δουλείαν ἢ ἐτέρω ἡδέως πείθεσθαι ἤθελον, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ἑαυτοῖς· κρεῖττον γὰρ ἠγάθον ἀπὸ τῆ ἀρχοντος τῆς αὐτῶν φυλῆς φθείρεσθαι, ἢ τοῖς ξωμαϊκοῖς δουλεύειν καὶ ὑποκλίνεσθαι νόμοις· τὰ δὲ τῶ σωτηρῆ βαπτίσματος τὸν ἀγιασμόν καταδεξάμενα· ἄχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων, τῆτο ὅσον κατ' αὐτὰς εἰς ἀρχαίας ἐλευθερίας συνήθειαν διατηρῶνται.

2. Πολύανδρά τε ἦσαν καὶ κακοπαθείας ὑπομένοντα, εὐκόλως δὲ πρὸς καύσωνα, καὶ ψύχος, καὶ βροχὴν, καὶ σώματος γυμνότητα, καὶ τὴν τῶν δαπανημάτων ἐνδειαν καρτερῶντα.

3. Ταῦτα δὲ ὁ ἡμέτερος ἐν θείᾳ τῇ λήξει γενόμενος πατὴρ καὶ ξωμαίων αυτοκράτωρ βασιλεὺς τῶν ἀρχαίων ἡθῶν ἔπεισε μεταστῆναι, καὶ γραικώσας καὶ ἀρχεσθαι κατὰ τὸν ξωμαϊκόν

1. Slavorum quoque gentes & vitæ victusque ratione & moribus aliæ aliis sunt perfimiles, ingenuæ atque liberæ, quibus servitus & subiectio nulla unquam ratione persuaderi potuit, præsertim tum, cum ultra Danubium in propria regione habitarent; unde etiam huc traductæ, & quodam modo servitutem amplecti coactæ, nemini alii libentius servire volebant, quam quodam modo suis: melius enim arbitrabantur, a principibus gentis suæ atteri & opprimi, quam Romanis parere, subjicique legibus. Quæ autem salutaris baptismatis sanctificationem sunt amplexæ, hoc ipsum usque ad nostra tempora, quantum quidem in ipsis est, pro veteris libertatis consuetudine, retinent, atque observant.

2. Abundabant virorum numero, & ærumnarum erant patientes; quæ scilicet æstum, frigus, pluvias, corporis nuditatem, comheatum & rerum necessariarum inopiam facile perferrent.

3. His vero noster pater & Romanorum Imperator Basilius, beata nunc quiete perfruens, persuaserat, ut veteres deponerent mores; quos deinde ad Græcorum

κόν τύπον ὑποτάξας, ἡ βαπλίσματι τιμήσας, τῆς δὲ δαλίας ἐλευθέρωσε τῶν ἑαυτῶν ἀρχόντων, ἡ στρατεύσασθαι κατὰ τῶν Ῥωμαίοις πολεμῶντων ἔθνων ἐξεπαίδευσεν, ἔτω πῶς ἐπιμελῶς περὶ τὰ τοιαῦτα διακείμενος, διὸ ἡ ἡμερῖνας Ῥωμαίως ἐκ τῆς πολλῆς ἀπὸ σκλάβων γενομένης ἐποίησεν· πολλὰς ὑπ' ἐκείνων ὀχλήσεις ἡ πολέμας τοῖς πάλαι χρόνοις ὑπομείνοντας.

4. Ἦσαν δὲ, ἐκ οὗδ' ὅπως εἰπεῖν, τῆ φιλοξενία κατακόπως χρώμενα τὰ σκλάβων φύλα, ἣν ἐδὲ νῦν καταλιπεῖν ἐδικαίωσαν, ἀλλ' ἔχασιν ὁμοίως.

5. Τοῖς γὰρ ἐπιξενεμένοις ἐν αὐτοῖς ἥπιοι ἡ πρῶτοι ἐγίνοντο φιλοφρονέμενοι τε αὐτοῖς ἡ δεξιέμενοι διωσίζοντες ἡ κατὰ διαδοχὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον παραπέμποντες, ἡ ἀβλαβεῖς διατηρεῖσθαι, ἡ ἀδιαλείπτως δαπάνης ἀλλήλων παρεγγυώμενοι· ὡς εἶγε διαιμέλειαν τῷ ὑποδεχομένῃ συμβαίῃ τὸν ξένον βλαβῆναι, πόλεμον κατ' ἐκείνῃ ὃ τῆτον πα-
ρα-

vitæ consuetudinem traducens, & Romani regiminis forma Præfectis subjiciens, sacro præterea baptisate honorans, a principum servitute, quibus ante usi erant, liberavit, & contra gentes, Romanis inimicas, arma ferre docuit, magno quodam studio ac diligentia eo in negotio versatus: qua re Romanos sollicitudine liberavit, qui sæpe antea Slavorum tumultibus infestabantur, & multa bella, ab ipsis illata, tolerabant.

4. Erant autem Slavorum populi hospitalitatis, nescio quomodo dicam, supra modum studiosissimi; quam negligere, neque nunc æquum ducunt, & pari, ut ante, studio observant.

5. Erga peregrinos, qui ad ipsos advenirent, erant benigni ac mansueti, quos benevole complectendo & hospitio excipiendi salvos atque incolumes præstabant; nec non alternatim de loco in locum comitabantur, quodque ipsos injuriæ omnino expertes, & sufficienti viatico provisos, conservaturi essent, alii aliis spondebant. Itaque si per ejus socordiam, cui peregrinus erat traditus, contigisset, eum injuria

ραδέμενος ἐκίνει, ἀντὶ πίσεως σεβασμίας ἡγέ-
μενος τῆ ξένα τὴν ἐκδίκησιν.

6. Ἐδόκει δὲ αὐτοῖς κ' ἕτερον συμπαδέ-
σερον ποτὲ εἶναι· τὰς γὰρ ἐν αἰχμαλωσία παρ'
αὐτῶν λαμβανομένας ἀκ ἀορίσως, ἕως ἂν βέ-
λωνται, πρὸς δελείαν κατεῖχον, ἀλλὰ μᾶλλον
ἐν τῇ γνώμῃ τῶν αἰχμαλώτων ἐποίην, ὀρίζον-
τες αὐτοῖς ἱκτόν τινα τῆς δελείας χρόνον, ἵνα
μετὰ τῆτον τὸν ὀριζόμενον χρόνον εἰάν βέλωσιν
ἐν τοῖς ἰδίοις ἀναχωρήσαι μετὰ τινος ὀρισμένα
μυθῶ, ἢ εἰάν βέλωνται παρ' αὐτοῖς εἶναι, μέ-
νειν ἐλευθέρως κ' φίλως.

7. Ἐσωφρόνεν δὲ κ' αἱ θήλειαι αὐτῶν
μάλισα κραταιῶς, ὥστε τὰς πολλὰς αὐτῶν τὴν
τῶν ἰδίων ἀνδρῶν τελευτήν ἰδίαν ἡγείσθαι, κ'
ἀποπνίγειν ἑαυτάς, μὴ δυναμένας φέρειν τὴν
ἐν χηρῶν ζωὴν.

8. Ἐχρῶντο δὲ δαπάνῃ κέγχρω, μάλισα
ἐφίλουν δὲ κ' ὀλιγαρκίαν, δυσχερῶς φέροντες
τὰς ἄλλες τῆς γεωργίας πόνας, διὰ τὸ ἐλευ-
θεριωτέραν, μᾶλλον φιλεῖν αὐτὰ τὴν διαγω-
γὴν ποιεῖσθαι καὶ ἄπονον, ἢ σὺν πολλῶ κόπῳ
πολυτέλειαν βρωμάτων ἢ χρημάτων ἐπικί-
ζεσθαι.

affici, is, qui tradiderat, bellum illi movebat: peregrini ultionem præ veneranda fide existimans esse potiore.

6. Alterum quoque ipsis olim multo humanius esse videbatur; nam eos, qui bello capti apud ipsos versabantur, non indefinito tempore, donec scilicet ipsi vellent, in servitute detinebant: sed id ipsum potius captivorum arbitrio relinquebant, certo servitutis tempore illis præscripto; ut post certum illud tempus, si vellent, aut ad suos cum stipulata quadam mercede reverterentur, aut, sin mallent, apud ipsos esse, liberi atque amici permanerent.

7. Castitate autem sceminae quoque ipsorum erant quam maxima; & tanta quidem, ut earum multae suorum virorum mortem, suam propriam esse existiment, & se ipsae suffocent; viduam tolerare vitam non sustinentes.

8. Vtebantur autem ad victum milio; maxime autem etiam temperantiae in cibis erant studiosi; qui alios agriculturae labores permolestè præterea ferrent; quod liberaliorem & minus laboriosam agere vitam mallent, quam magno labore sumtuosos cibos, vel pecunias adipisci. 9.

9. Ὀπλίζοντο δὲ πότε μικροῖς ἀκοντίοις ἢ γυν βίβλαροις δυσὶν ἕκαστος ἀνὴρ, τινὲς δὲ καὶ σκαταροῖς μεγάλαις ἐπιμήκεσιν, οἷον θυρεοῖς ἐκέχρηντο δὲ καὶ τόξοις ξυλίνοις, καὶ σαγίτης εἶχον κεχρισμένας φαρυμάκω, ὅπερ ἐστὶν ἐνεργητικόν, ἐάν μὴ ὁ λαβὼν τὴν πλιγὴν ἢ θηριακὴν πύην ἢ καὶ ἕτερον βοήθημα ἀντιφάρμακον, ἢ καὶ παρευδὴ περικόψει τὴν πλιγὴν, πρὸς τὸ μὴ διαδραμεῖν· πάντως γὰρ ἂν καὶ τὸ ὅλον σῶμα ἀπώλυται· καὶ δάσσει δὲ καὶ δυσβάτοις οἰκεῖν καὶ καταφεύγει φιλάσιν.

10. Ὅπως δὲ κατ' αὐτῶν ἐποιῶντο τὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἐφόδους Ῥωμαῖοι τότε διηγησάμενη ἔμπροσθεν ἐν τῇ περὶ ἀδοκῆτων ἐφόδων διατάξει, ἵνα καὶ αὐτοῖς, ὡς στρατηγὸς, εἰ καὶ μὴ κατ' αὐτῶν γῆν, ἀλλὰ κατὰ τῶν ὁμοίων αὐτῶν, ἢ κατὰ ἐτέρων βαρβάρων ποιόμενος ἀδοκῆτης ἐφόδου, εἶγε ἄρα χρῆσιμόν τι ἐκ τῆς διατυπώσεως ἐκείνης εὐρεθῆ, ἔχῃς καὶ τῆτα ἐξ ἑτοίμου πρὸς τὴν δέουσαν χρεῖαν ὡς προγεγυμνασμένον.

9. Armabantur autem olim hastulis; sive relis, singuli viri binis, quidam etiam scutis, magnis, oblongis, ad eorum instar, quos thyreos appellamus. Utebantur præterea arcibus ligneis, & sagittas habebant veneno illitas, quod est efficacissimum; nisi is, qui plagam accepit, aut theriacam biberit, aut aliam medicinam, venenis resistentem; aut illico vulnus circumciderit, ne venenum propagetur; nam reliquum quoque corpus omnino periret. Denique in densis & aditu difficillimis locis habitare, atque in ea confugere gaudent.

10. Quemadmodum autem contra illos incurfiones aggressionesque faciebant Romani, jam in antecedentibus a nobis explicatum est, cum de nec opinatis incurfionibus agebamus; ut rure o dux, sin minus contra ipforum terram, at certe vel contra illorum similes; vel etiam contra alios barbaros incurfiones faciens, (siquidem id, ex illa de incurfionibus informatione utile tibi videbitur) ut rure inquam hoc quoque ad necessarium usum habeas in promptu, quasi prævia exercitatione cognitum.

CAPVT II.

Præcedentis pericopes quædam loca illustrantur.

I. **S**i quis præcedentem pericopen semel atque iterum diligentius perlegat, plane non dubito, quin facile sibi persuasurus sit, Græcos olim eadem fere ratione Slavicas gentes, adhuc idolis deditas, sibi suoque imperio subdicere studuisse, quæ nunc Europæi nostri, ac præsertim Hispani Americæ aborigines atque indigenas imperio suo adungere conantur: nam cum divina Christi doctrina ferocissimos quoque mores mirifice emolliat, mutuumque amorem atque omnia humanitatis officia suavissime doceat, mirum non est, Christianæ religionis disciplinam optimum illicium esse visam, cujus institutis feri quoque ac barbari populi servitutis jugum cervicibus suis imponerent.

II. Slavicus populus, de quo hic Leo Sapiens agit, fuere Serblii, sive Serbi, ut non

non modo ex regionis situ, sed ex ipſo quoque Constantino Porphyrogenneto, Imp. Leonis Sapientis filio, de administratione imperii cap. 36. facile quisque per se cognoverit. Cur autem Serblii aut Serbi, a ſcriptoribus noſtris appellati fuerint *Servi*, & provincia, quam colebant, *Servia*? nempe Græcorum hoc pronuntiatione factum eſſe exiſtimem, qui alteram alphabeti ſui literam non *Beta*, ſed *Vita* efferunt, & *Serviam* pro *Serbia* appellent. Hoſ igitur Serbios ſub ſuo patre Baſilio Macedone, deſertis veteribus tranſdanubianis ſedibus ſuis, in ciſdanubianas regiones commiſſaſſe, & non Græcorum modo ſacra, ſed mores etiam eſſe amplexos, auctor nobis eſt idem Leo Imp. quam ob rem vehementer ſane perſæpe mirati ſumus, Græcos illos mores, non admodum longo temporis intervallo, de Serbliorum innocentia, quam a natura gentilibuſque ſuis didicerant, tantum, quantum Leonis oratio prodiſt, deterere potuiſſe; nam ex Leonis dictis vehementer vereor, ut aliud intelligere poſſis, niſi Serblios ſimul Chriſtianos & Græcos a Serbliis ethnicis valde tum fuiſſe

diversos; cum idem Augustus scriptor magis dedisse operam videatur, ut quibus moribus Serblīi olim fuerint, quam quibus ætate sua fuissent, memoriæ proderet, quo consilio luculentissimum nobis lumen accensum est, ad quod veterum Slavorum mores & ceteras vitæ rationes perspicere possemus. Etenim idem Leo disertè ait: Slavicos populos omnes moribus, vitæ, victusque ratione, inter se convenisse, quam venustissimam similitudinem ad hæc usque tempora perdurare, omnibus ethnologis certum atque exploratum est.

II. Et ad victum quidem, quod attinet, nemo nescit, Slavicos populos omnes cibis uti tenuibus & paratu facillimis; milio scilicet, ut ipsemet Leo memorat, panicoque excorticatis, quibus aquæ aut lacti incoctis pultem parare amant, qua lacte vel butyro, vel lardo liquato perfusa libentissime vescuntur, & Vngaris, solidiori cibo, carniū præferim, assuetis, familiaris joci occasionem præbent, qui simulato pulvis omnis & leguminum contemtu, Slavis Vngaris: *Kása nem étel, pultem non esse cibum*, occinere solent. Non solum autem
quo-

quotidiani, sed exquisitiores etiam cibi Slavibus omnibus sunt communes; etenim gratissimus carpativis Slavibus cibus vulgo *Pirohy*, Russis *Piroghy* dictus, etiam Moskuæ urbis civibus, longissimo terrarum intervallo a Carpato remotis, est in deliciis.

IV. Alterum, quod Leo Sapiens memorat, est, Slavicas gentes omnes fuisse ingenuas atque liberas; cavebant enim Slavi quam maxime, ne alienigenis parere cogerentur; at suæ tamen gentis heris, dominis, ac principibus quodvis obsequium lubenter præstabant; nullum scilicet opus aut negotium servile esse arbitrati, quod ipsis, communis boni causa, ad universum populum suum pertinentis esset mandatum. His eorum opinionibus dexterrime uti noverant Græci; nam quo obsequentioribus uterentur, principes iis, ex eorum gente dabant, ut, quemadmodum Leo ait, *quodam modo suis parerent*, & quantum in ipsis esset, libertatis veteris umbram retinerent. Atque hæc illa est verissima causa, cur Slavi, Græcorum subditi, recentioribus etiam temporibus despotas suos ex sua
gen-

gente habuerint, Impp. Græcis clientelari jure obnoxios.

V. Dixi paullo superius, Serblios ab Septentrionali danubii ripa in meridionalem, sive Græcorum solum, commigrasse; existimo enim, illa Leonis sapientis, Constantinopoli scribentis, verba: *πέραν τῆς δαυεβίης, ultra danubium*, aliter recte intelligi non posse; cum autem idem Leo transdanubianas partes omnes *propriam Slavorum regionem propriamque terram* appellet, & Græcos & sui & nostri temporis consuetudine constanter Romanos nomet; veram erroris eorum originem retexisse mihi videor, qui Slavicos populos seculo primum sexto in Romanas provincias immigrasse commenti sunt: Immigrant quidem tum Slavi in provincias, sed in provincias *Novæ*, non *Veteris* Romæ, quam etiam ob rem inter doctos homines nunc jam belle convenit, ut post paullo ostensurus sum, Slavicos populos jam pridem ante & Dalmatiam & Pannonias obtinuisse, & fortasse cum ipsis veteribus Romanis pro Pannoniarum libertate dimicasse. Erant enim & Leonis Sapientis fide, &

pa-

patriorum Annalium auctoritate libertatis suæ semper retinentissimi.

VI. Ejusdem Leonis fide certum est, Slavicos populos virorum copia fuisse florentissimos, quod profecto, cum de ceteris Slavis omnibus, tum præsertim montium accolis, ætate quoque nostra, verissime dici potest. Nam nisi innumerabiles montis Carpati valles masculam sobolem suam tanquam examina, aliorum avolutura, dimitterent; profecto eam Carpatus ipse non modo non alere, sed ne capere quidem posset: sed quia quotannis caræ soboli suæ aliorum abeundi potestatem facere cogitur, eo fit, ut iis, qui remanent, sic satis abunde alimenta suppeditet.

VII. Parcus est hic Leo in describenda veterum Slavorum re militari, quæ tamen a quoque, cujus intererit, ex Tacticorum Cap. XVII. ut ipsemet Leo monet, plane poterit cognosci. Ad laudes hospitalitatis & matronarum continentiæ, quibus idem Augustus scriptor Slavos mirifice ornat, quod attinet, eæ, ut ceteræ res omnes veteres, nongentorum fere annorum spatio, damna quædam sunt passæ;

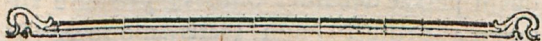
viget tamen & hospitalitas & pudicitia apud eos præferim Slavos, quibus peregrini mores adhuc sunt ignoti.

VIII. Ceterum & a tempore ipso & ab hocce loco me admoneri animadverro, ut sinceræ caritati, qua Serblios, cum eos, qui Turcica adhuc ferviture gemunt, complector; tum etiam eos, qui Vngarica libertate letantur, obsequar. Animadvertisse enim mihi videor, vigere adhuc inter nos odiolum quoddam, cujus vetus illa discessio alta mente recondita, & a majoribus nostris nobis vel præceptis, vel exemplis tradita, vera esse origo videtur. Cui enim notæ non sint, populares quædam contumeliæ, ex illo odio natæ, quæ, tametsi in solo vigent vulgo, tamen ne in illo quidem a sapientioribus tolerari possunt. Quid enim? an non Slavi Vngari Serblios appellant *Geregos* & *Rätzos*, qui tamen ipsos sui generis & sanguinis esse, ignorare non deberent. Quid? an non Vngari, significantius se loqui rati, eosdem illos Serblios *Vad Rätzok*, id est, *silvestres* five *feros Græcos* compellant? Hæc & ejus generis dicta, in genus sanguinemque

que nostrum collata, non modo male doctum atque eductum produunt animum nostrum, sed publico etiam communique bono obstare videntur. Nam si pietatem, quam patriæ debemus omnes, præstare volumus; profecto non factis modo, sed etiam populi frequentia Vngaricum nomen extendere debemus. Sub finem seculi decimi septimi, relicto natali solo Turcico, redierant ad nos Serbriorum familiæ pæne innumerabiles, quæ ab Imp. Cæs. Leopoldo, Apostolico Rege nostro, benevolentissime susceptæ singularibus immunitatibus fuere ornatae; quam autem ægre saluberrimum hoc consilium tulerint plurimi, nemo ignorat, quapropter me hic commemorari non delectat. Corrigamus igitur præteritorum temporum iudicium, & Vngariæ civitatis nostræ portas omnes Serblius aperiamus; nam cum & genus & sanguis noster sint, omnia pariter pietatis officia illis, tanquam germanis nostris præstare debemus. Imitemur imposterum providas, & futuri memores formicas, quæ nullam ad majorem cumulum redeuntem repellunt. Imitemur divini plane ingenii
api-

apiculas ; quæ sui generis omnes alias ,
 quas industria valere noverint , in sua al-
 vearia admittunt , & solos fucos a præse-
 pibus arcent.

C A P V T III.

*Slavicos populos utriusque Pannoniæ abo-
 rigines & autochthonas esse confirma-
 tur.*

I. **A**ntequam hoc argumentum tractare
 instituo , necessario mihi sunt præponenda
 quædam , quæ non omnibus fortasse lecto-
 ribus meis sunt ita perspecta , ut eorum
 commodo possint prætermitti. Ethnologia,
 cujus supra ob iter memini , est notitia
 gentium populorumque , sive est id docto-
 rum hominum studium , quo in variarum
 gentium origines , idiomata , mores , atque
 instituta , ac denique patriam vetustasque
 fedes eo consilio inquirunt , ut de genti-
 bus populisque sui ævi rectius judicium
 ferre possint. Hoc studium , post historia-
 rum

rum monumenta, variorum idiomatum cognitione, modo hæc intra modum procedat, maxime adjuvari nunc quidem jam inter omnes eruditos convenit, qui sæpe mirati sunt, necessariorum idiomatum rudes & sola latinæ patriæque linguæ notitia fretos homines de ignotarum sibi gentium originibus, ceterisque ad eas pertinentibus, publice scribere esse ausos.

II. Qui de Slavicis originibus cum laude scripsere, pauci quidem illi sunt, sed centenorum loco facile esse possunt; scilicet illustris vir Jo. Christ. Jordan, & Aug. Ludov. Schlözerus; hic quidem in Septentrionali & Vniversali Historia sua, ille autem in præstantissimo opere de Originibus Slavicis. Sed Schlözerum Virum Clarissimum, mel & delicias meas, Jordano ipsi & semper præposui, & præponam; hic enim omni liberali doctrina politissimus vir, & in Slavicis historiis princeps, Russici præterea idiomatis, id quod ex illius præfatione, Nestoris Annalibus Russicis præfixa, facile quisque cognoverit, peritissimus, primus omnium & vidit, & monuit,

F

mi-

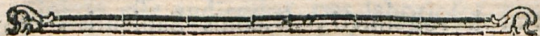
minime esse audiendos eos laboriosos quidem, sed nullius iudicii scriptores, qui suis similibus persuadere volebant, Slavicos populos sexto primum seculo in Romanas provincias commigrasse, & in iis, quæ adhuc tenent, locis confedisse, quod idem vir doctus tam falsum esse merito existimat, quam quod falsissimum; ac simul recte suspicatur, Slavos jam multo ante Dalmatiam, Daciam, Pannoniasque tenuisse, & pro harum libertate cum Romanis fortasse ipsis dimicasse.

III. Primus omnium, qui hanc Cl. Schlözeri opinionem refutare studuit, est Jo. Thunemanus, eloquentiæ, philosophiæque Hallensis Academiæ Professor; sed nostro quidem iudicio tam jejune atque infelicitè, ut anno 1773. in periodicis philyris, quæ tunc hic Vindobonæ, *Die Anzeigen*, inscriptæ, edebantur, a pag. 291. ipsi ostendimus; qua etiam refutatione, cum præstantissimi Schlözeri opinione conjuncta, hic quoque, quia nostra est, uti constituimus. Nititur vero nostra illa refutatio potissimum auctoritate Imp. Constantini
Por-

Porphyrogeneti, Leonis Sapientis, ut
jam diximus, filii, qui in opere suo de
adminiftrando imperio Cap. XXXVI. de
his ipsis, de quibus adhuc egimus, Serbliis
quaedam fcitu digniffima, & nostris ufibus
belle infervientia literis mandavit; quam
etiam ob caufam non ingratum illum lo-
cum lectoribus fore existimem, fi illum hic,
utroque idioma legendum obtulerim: igi-
tur Imp. Porphyrogenetus ea de re fic
fatur:

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ λδ΄.

Περὶ τῶν Παγανῶν, τῶν καὶ Ἀρεντανῶν καλεμένων, καὶ ἧς νῦν οἰκῶσι
Χώρας.

Οτι ἡ χώρα εἰς ἣν νῦν οἰκῶσιν οἱ παγανοὶ καὶ αὕτη πρότερον παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἐκρατεῖτο, ὅς ἀπὸ Ῥώμης ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς μετοικίσας ἐν Δαλματία ἐνώκησε· οἱ δὲ αὐτοὶ παγανοὶ ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων κατάγονται, ἐξ ἐκείνου τῷ ἄρχοντος τῷ πρὸς τὸν βασιλέα Ἡράκλειον προσφυγόντος· παρὰ δὲ τῶν Ἀθάρων καὶ αὕτη ἡ χώρα αἰχμαλωτισθεῖσα ἠεῖμωται, καὶ πάλιν ἐπὶ Ἡρακλείᾳ τῷ βασιλεῶς ἐνώκησθη. Παγανοὶ δὲ καλεῖνται, διὰ τὸ μὴ καταδέξασθαι αὐτοὺς τῷ τότε καιρῷ βαπτισθῆναι, ὅτε καὶ πάντες οἱ σέρβλοι ἐβαπτίσθησαν· καὶ γὰρ παγανοὶ τῆ τῶν σκλάβων διαλέκτῳ ἀβάπτιστοι ἐρμηνεύονται· τῆ τῶν Ῥωμαίων δὲ διαλέκτῳ ἡ χώρα αὐτῶν Ἀρέντα καλεῖται, ἐξ ἧς καὶ κείνοι παρὰ τῶν αὐτῶν Ῥωμαίων ἀρεντάνοι καλεῖνται· ὅτι ἐν παγανίᾳ εἰσὶ κάτρα οἰκόμε·

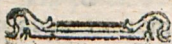
Cap. 36.

*De Paganis, qui & Arentani appellantur,
& de ea, quam nunc habitant, regione.*

Regio etiam illa, quam nunc Pagani incolunt, primitus a Romanis tenebatur, quibus Roma deductis Imperator Diocletianus in Dalmatia sedes assignavit. Et oriundi sunt etiam ipsi Pagani a Serbliis non baptizatis, ab eo scilicet principe, qui ad Heraclium Imperatorem confugit. Capta vero itidem ab Abaribus & vastata hæc regio, sub Heraclio Imperatore rursus incolis frequentari cæpit. Pagani autem dicuntur, quod baptismum non accepissent eo tempore, quo Serbii omnes baptizati erant. Etenim Pagani, Slavorum lingua, baptismi expertes dicuntur; Romanorum vero dialecto regio eorum Arenta nuncupatur; unde ipsi a Romanis Arentani appellantur. Habet Pagania urbes habitatas, Mocrum,

κέμενα, τὸ μόνρον, τὸ βερβλῖα, τὸ ὄρωκ,
 καὶ ἡ λαβίνετζα· κρατῆσι δὲ καὶ ταύτας τὰς νή-
 σας· νῆσος μεγάλη ἡ Κέρκρα, ἦτοι τὸ κίκερ,
 ἐν ἣ ἐστὶ καὶ κάστρον· νῆσος ἑτέρα μεγάλη τὰ
 μέλετα, ἦτοι τὸ μαλοζεάται· ἦν ἐν ταῖς πρά-
 ξεσι τῶν ἀποστόλων ὁ ἅγιος Λέκας μέμνηται,
 μελίτην ταύτην προσαγορεύων· ἐν ἣ καὶ ἔχισ
 τὸν ἅγιον Παῦλον ἀπὸ τῆ δακτύλα προσήφα-
 το, ἦν καὶ τῷ πυρὶ ὁ ἅγιος Παῦλος κατέφλεξε·
 νῆσος ἑτέρα μεγάλη τὸ φάρα· νῆσος ἑτέρα
 μεγάλη ὁ θράτζης· εἰσὶ δὲ καὶ ἑτέραι νῆσοι αἱ
 μὴ κρατέμεναι παρὰ τῶν αὐτῶν παγανῶν· νῆ-
 σος τὰ χόαρα, νῆσος ἰῆς, νῆσος τὸ λά-
 φοβον.

Berullia, Ostroc, & Labinetza: possident
item Arentani insulas magnas, unam, quæ
Curcra sive Cicer dicitur, in qua habetur
& urbs: alteram, quæ Meleta, sive Malo-
zeata; cujus in actis Apostolorum Sanctus
Lucas meminit, Melitem eam appellans:
ubi & vipera divi Pauli digitorum mordens,
ab eo excussa, igne conflagravit; tertiam
insulam magnam, quæ Phara dicitur; quar-
tam, quæ Bratzes. Sed & alia præterea
insulæ sunt, quæ ad Paganos non pertinent,
Choara, Jes & Lastobona.

IV. Haectenus Porphyrogennetus. Multa in hoc capite observatu digna occurrunt, multa etiam, quæ illustrari merentur; quæ quia jam eruditis adnotationibus suis meliore in luce posuit Bandurius Anselmus, vir incomparabilis, Imperii sui Orientalis Tom. II. eam ob rem omnibus iis prætermisissis, pauca quædam hic adjicere placet, ac primum quidem: Slavicos populos Impp. Constantinopolitanorum, præsertim vero Heraclii beneficio, in Dalmatiam reductos esse, atque eo etiam nomine ipsis præ ceteris cunctis omnia in Dalmatiam atque insulas jura competere; deinde Paganix urbium nomina omnia omnino Slavicæ originis esse; denique commemorari a Porphyrogenneto nomen Slavicum *Paganus*, nota chronica insigne. Omnia enim vocabula, quæ certam temporis notam præferunt, maximi sunt in ethnologia ponderis, præcipue vero ea, quibus historicorum fides atque auctoritas suffragatur. Ait igitur Porphyrogennetus, vocabulum *Paganus* esse Slavicum, & baptismi expertem significare, cum quo nos quoque consentimus, tamen non ignoremus, cum Baronio,

tum

tum etiam Bandurio aliter videri. Et Baronius quidem compluresque alii existimaverunt, tum primum gentiles a sacris Christianis alienos *Paganos* appellari cœptos, cum profanus deorum cultus ab urbibus proscripseretur, & ipsi ethnici sive gentiles, in *Pagos* sese recipientes, ibidem deos suos colerent, & clandestinis sacrificiis vacarent. Sed profecto inconsulto Porphyrogenneto hæc a Baronio ceterisque scripta esse nullus omnino dubito; quid enim? an existimem, ignotum fuisse Pagani etymon Porphyrogenneto, viro græcis literis politissimo; nescivisse, quid *πάγος* significet; ignoravisse illam ex urbibus deorum cultus in *vicos* migrationem? equidem nunquam inducar, ut de augusto illo scriptore tam male existimem, & plus auctoritatis Baronio, in græcis præsertim, quam Porphyrogenneto tribuam. Migrationem igitur deorum cultus ex urbibus in pagos fabellam esse, tegendæ ignorantiae gratia confictam, semper prædicabo, dum ab aliquo Baronii patrono veri similia doctus non fuero.

V. Paulo gravior est Bandurii auctori-
 tas, vocabulum *Paganus* Slavicae originis
 esse negantis; fuit enim Bandurius ipsemet
 Slavus Ragufinus, & in laudato opere suo
 Ragufinae Slavicae linguae se peritum fuisse
 pluribus locis comprobavit; non viderur
 tamen aliarum Slavicarum dialectorum ul-
 lam notitiam habuisse, nam si ceterarum
 quoque dialectorum vel mediocrem habuif-
 set usum, nullus dubito, quin longe aliter
 de *Pagani* etymo iudicaturus fuisset. Cer-
 tum enim jam atque exploratum est, innu-
 merabiles pæne Slavicæ dialectos in duas
 præcipue dividi, scilicet in eam, quæ lite-
 ram h. pronuntiat; et eam, quæ loco lite-
 ræ h. gamma græcum usurpat. Literam h.
 pronuntiant Bohemi, Moravi, & Slavi Vn-
 gari; ceteri vero Slavici populi omnes lo-
 co literæ h. gamma græcum efferunt. Sla-
 vus Vngarus *caput* nominat *hlava*, quam
 vocem Serblius pronuntiat *glava*, Russus
 autem *golova*, ex quibus exemplis etiam
 illud præterea discas, eos Slavos, qui lite-
 ram *gamma* amant, plerosque voces, a
 duabus consonantibus incipientes, non ef-
 ferre, nisi interposita aliqua vocali, & li-
 teram

teram a. sono ad literam o. accedente pronuntiare, ad eum fere modum, quo vulgus Austriacorum vocalem a. cum vocali o, solet permutare.

VI. His observatiunculis, quas diligenter collectas longiori usu confirmare studui, neque unquam cum Bandurio consentiam, & semper affirmabo, vocabulum *Paganus* Slavicae originis esse. Erenim si idem vocabulum vel Graecae vel Latinae originis esset, profecto ab omnibus Slavicis populis eodem pariter sono pronuntiaretur, quod tamen ita non esse Slavi omnes adtestabuntur; nam ethnicum sive gentilem, id est, eum, qui Christianis sacris initiatus non sit, alii quidem appellant *Pogan*, alii vero *Pohan*, maximo certe argumento, etymon ipsum Slavicum esse debere; est vero illud non aliud, nisi quod nunc etiam Slavis Vngaris usitatissimum est, scilicet *Hanit*, quod *temnere*, *vilipendere* significat, cui si praepositionem *po*, addas, *contemnere* significabit, quam etiam ob rem iisdem Slavis Vngaris *Pohanen*, *contemtum*, *vilipensum* significat. Idem olim

Po=

Pogan & *Poganin* eis etiam Slavis; qui literam *gamma* adamaverant, certe significaverit, unde factum est, ut cum Slavi, Græcis vicini, Græcos ipsos, tanquam suorum deorum cultu alienos, *Paganos* appellarint; Græci vicissim Slavos, idolis deditos, proprio eorum vocabulo *gentiles* ethnicosque appellavere.

VII. Si quis fortasse objiciat, in vocabulo *Paganus* primam syllabam cum vocabulo Slavico *Pogan*, non consentire, illi observatiunculas nostras, supra propositas, ut relegat, suademus; cum certum atque exploratum sit, dialectum Russicam & Serblicam, quae olim ad danubium et per vicinas regiones diutissime viguere, literam a. cum litera o. et vicissim commutavisse: certissime hoc cognosci potest ex nomine celeberrimi lacus, sive paludis Vngaricae, cui *Balaton* nomen est; hunc enim lacum aut a Russis, aut eorum similibus Slavicis populis, appellatum fuisse *Boloto*, quod vocabulum *lutum*, sive *paludem* significat, dubitari nequit; *lutum* vero vel *palus* cultiori Moskuæ urbis dialecto *Balato* et *Bla-*
to

zo appellatur; quae pronuntiatio cum ea, qua Slavi Vngari idem vocabulum & eadem omnino significatione efferunt, perbelle convenit, ex quo unico exemplo (nam centena ejus similia facile adduci possent,) quisque facile intelligit, in Slavicis dialectis vocales a. et o. saepissime permutari.

VIII. Verustissimi scriptores nostri domestici, ut Belæ Notarius & vetera diplomata, Moschoniensem paludem, vulgo Ferto, parvum *lutum*, & Balatonem ipsum magnum *lutum* appellavere. De Balatone adtestantur literæ foundationis Benedictini monasterii de *Tihany*, anno MLV. editæ, de Moschonienfi vero Belæ Notarius cap. LVII. ubi a Zulta duce metas regni positas esse ait, de limite austriaco hæc scribit: *ex parte*, inquit, *Theotonicorum usque ad pontem GVNZIL, & in eisdem partibus dedit castrum construere RVTHENIS, qui cum ALMO duce, avo suo, in Pannoniam venerant, & in eodem confinio, ultra lutum MVSVN; collocavit etiam Bissenos non paucos habitare pro defensione regni sui &c.* Hæc ille; quæ lucem etiam affundunt duo-

duobus vocabulis Austriacis; Austriaci enim ceterique Germani *Balatonem* appellant *Blatensee*, a Slavico scilicet etymo *Blato*, *lutum*; Moschoniensem vero paludem *Neufidlersee*, propter scilicet Bissenorum colonias a Zulta duce tuendi defendendique limitis causa illuc ductas.

IX. His igitur omnibus in unum collectis equidem non dubito, quin quisque facile perspecturus sit, Porphyrogenetum recte & sensisse & scripsisse, vocabulum *Paganus*, Slavis *baptismi expertem* notare, quod vocabulum, cum jam seculo tertio & quarto adeo familiare scribentibus fuerit, ut in legibus etiam occurrat, gravi simul argumento est, Slavicos populos Græcis jam pridem ante seculum a Christo nato sextum fuisse cognitos. Ad leges quod attinet, occurrit hoc vocabulum, L. XVIII. Codicis Theodosiani de Episcopis, quæ constitutio ad Valentinianum & Valentem refertur, per quæ tempora Marius Victorinus Afer contra Arianos scripsit, & in ceteris hæc etiam memoriæ prodidit: *Græci, quos ἑλληνας vel Paganos vocant, multos deos*

deos dicunt &c. quibus verbis nihil aliud indicare videtur, nisi Græcos gentiles a Græcis Christianis per contemptum *Paganos* esse appellatos: quæ interpretatio robur præterea suum fortitur ab L. XLVI. Cod. Theodos. de hæreticis, ubi hæc leguntur: *gentiles, quos vulgo Paganos appellant* &c. Elucet hoc ipsum etiam ex S. Augustini libro II. *Retract.* cap. 34. ubi scribit: *deorum falsorum multorumque cultores, quos usitato nomine Paganos vocant* &c. usitato inquit nomine, certe non latino, verum peregrino, & usu solum latina civitate donato; cum in hoc & hujus similibus sanctæ veræque fidei argumentis præstet semper planius, quam latinius scribere.

X. Alterum Slavicum vocabulum, quod certam ætatis suæ notam gerit, sunt nomina propria Imp. Justinus Senioris ejusque conjugis. Fuit Justinus Senior, omnium scriptorum testimonio patria *Thrax*, id est, ex ea regione, quæ postea Bulgaria appellata fuit. Conjugem habuit, ut Procopius Cæsariensis in historia arcana, & Victor Tunnenfis in Chronico scribunt,

Λεπρι-

λεπικίνην, latine *Lupicinam* appellatam, quod nomen idem Procopius *ignominiosum* appellat. Enimvero fuit re ipsa ignominiosum, sed a nemine adhuc, quod equidem certo sciam, ad verum suum etymon reductum: quod est vox Slavica *Lubit*, quæ Slavis fere omnibus *amare* significat; scriptores enim coævi omnes memorant, Justinum illam primum conjugis solum loco habuisse; unde facile intelligas, cur *Lubitschina* fuerit appellata, quod Slavicum nomen *amatam* & *concubinam* notat, & non solum Procopio teste, sed natura etiam sua ignominiosum est; cur autem Græci λεπικίνην scripserint, ratio in promptu est, qui & litera b. & ci, Italice pronuntiato, caruere; alteram enim alphabeti literam, ut jam alias monui, constanter ut v. pronuntiare erant soliti, & Italicum Slavicumque *ce*, vel *ci* omnino ignorabant. Fuit vero *Lubitschina* prima Justinus uxor, quam is Imperator factus Augustam dixit, & Euphemiam, melioris ominis causa, nominavit. Consule de his, si vacat, Paulum Diaconum Lib. VII. Jornandem de Regno Lib.

Lib. I. Pomponium Laetum & Zonaram
in Justino.

XI. Tertium & quartum vocabulum
Slavicum, notam temporis præferens,
sunt nomina patris & matris Imp. Justiniani
Magni, Justiniani Senioris ex sore nepotis;
nam Theophilus, Justiniani adolescentis
præceptor, diserte ait: patri discipuli sui
fuisse nomen *Isztok*, & matri *Viglenicza*.
Vtrumque hoc nomen Slavicum esse, res
ipsa confirmat; *Iszty'* enim *certum hominem,*
veracem & justum significat, unde formatum
Isztok, Justinus; eadem plane forma, qua
ex *Piaty'*, quod *quintum* significat, factum
est substantivum *Piatok*, id est: *dies quin-*
tus, sive *dies Veneris*: & ex *Divi*, ferus;
Divok, bos ferus. *Viglenicza* autem, si
altera dialecto scribatur, *Vihlenicza*, de-
ductum a *Vihledit*, *deligere*; *delectam* vel
dilectam notat, & castæ ac probæ matro-
næ perbelle convenit; at *Vihlednicza* ta-
men rescribendum esse videtur.

XII. Quintum persimile vocabulum
Slavicum est nomen proprium ipsiusmet

G

Ju

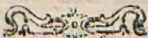
Justiniani Magni, quod in adolescentia & ante Imperium tulit; idem enim Theophilus; auctor sane certe gravissimus, scribit: discipulo suo nomen fuisse *Vpravda*, quod non aliter, nisi *Justinianus*, recte Latine reddi & verti potuit, *Vpravit* enim Slavis omnibus *rectum facere & jus dicere* significat; quod enim nunc *Práwo*, id est, *jus* vel *tribunal*, appellant, id olim *Prawda* dicebant. Potest hoc videri plurimis in locis notissimi apud nos libelli: *Ritus explorandæ veritatis*, inscripti, ubi de Curiali Comite, id est, Vice-Comite persæpe scribitur: *Emisit eos ad PRAWDAM Varadinum*, id est, *ad jus sive judicium ferri candentis*.

XIII. Atque ex his, speciminis gratia adductis, facile intellecturos lectores meos sperem, eam gentem, quæ generis sanguinisque sui tres Imperatores Imperio Græco & quidem jam seculo quarto dedit, quæ jam tum populo suo plurimas provincias impleverit, seculo primum sexto in Romanas commigrare provincias non potuisse. Cum autem Slavicos populos in
Pan-

Pannoniis vicinisque provinciis aborigines atque autochthonas esse aio, id ea lege mihi concedi postulo, ut tam diu Slavi in possessione hujus tituli permaneant, dum quispiam alius vetustiore Slavum populum non indicaverit, qui Pannonias ceterasque vicinas provincias ante Slavos coluisset; qui tot urbium, oppidorum, vicorum, montium, vallium, fluviorum, lacuum, paludum idiomatici sui nomina reliquisset. Etenim si quis hujus generis nomina Slavica per utramque Daciam, Thraciam, Bulgariam, Serviam, Illyricum, Pannonias veteres collecta, & notis necessariis illustrata edere vellet, profecto spisso majoris formae volumine opus haberet: ubi enim nunc nulli, ut in Transilvania, Slavi sunt, tamen ibidem quoque ad hanc usque diem urbes, montes, fluviique clamant, vetustissimos suos incolas fuisse Slavos, & ab illis indita sibi nomina ad hoc usque tempus ferre. Celebris Transilvaniae urbs *Bisztricia* a cognomine fluvio *Bistricza* nomen habet. Eodem quoque nomine gaudet, & quidem eadem ipsa de causa, percelebris Montana Vngariae urbs Slavis *Bisztricia* adpellata.

Russi quoque, in *Kamtschatkam* penetrantes, celebrem fluvium *Bisztraja* dixere, subintellecto substantivo *Rieka*, *fluvius*, aut *Woda*, *aqua*. Cur autem ita? nempe quia *Bisztry* Slavis omnibus *clarum recentemque* notat, inde translate *Bisztré* *Otschy*, *claros recentisque oculos* significat. Sed has ceterasque hujus generis antiquitates Slavicas aliis, quibus plus otii fuerit, investigandas relinquo.

SECTIO III.

SVMMA IVRIS PVBLICI, QVO VN-
GARI, SECVLO NONO ET DECIMO, ID
EST, SVB DVCIBVS SVNT VSI.

C A P V T I.

*Leges atque conditiones, quibus Almus,
Vgeki filius, ante susceptam ex Asia in
Europam profectionem, a sex Vngaro-
rum Ducibus Dux princeps est electus.*

Si quis instructam veterum Vngarorum
aciem atque hosti oppositam ex Leonis Sa-
pientis testimonio aestimet, atque contem-
pletur animo; si admirabilem ejus ordinem,
conversiones, ac severissimam ejus discipli-
nam secum reputer; equidem nullus dubi-

to, quin facile sibi persuasurus sit, ea omnia, neque sine Tacticis institutionibus summaque a teneris annis exercitatione addisci, neque sine legibus militaribus vigere conservarique potuisse. Vtrum vero præterea habuerint leges, quibus Jus publicum universæ civitatis, quæ tum in castris erat, contineretur, nemo adhuc, quod equidem certo sciam, aut docuit, aut ostendit. Habuisse vero, & jam seculo nono & decimo illis fuisse usos, omni dubitatione nos liberavit incertus quidem ille scriptor, sed auctor certus, Regis Belæ Notarius, ex per vetusto Codice membranæ Augustæ Bibliothecæ nostræ, a Cl. Schwandtnero, singulari diligentia, in lucem productus, qui in laudato opere suo de primis septem Vngarorum ducibus memoriæ prodidit, eos collatis consiliis, ante susceptam ex Asia in Europam profectioem, Almus, Vgeki filium, his legibus atque conditionibus principem sibi Ducem delegisse, & easdem se leges atque condiciones perpetuo servaturos jurejurando sanxisse.

II. Nihil dignius literis, nihil posteris utilius ad nos transmittere poterat idem Belæ Notarius; sunt enim & esse debent eæ leges, tamen per pauca sint, tantæ apud nos auctoritatis tantique momenti, ut universi Juris nostri publici verissima origo possint merito dici; quam etiam ob causam eas hic, & ipsissimis quidem Notarii verbis, subjicere placet.

I.

Vt, quamdiu vita duraret, tam ipsis, quam etiam posteris suis; semper ducem haberent de progenie Almi ducis.

II

Vt, quidquid boni per labores eorum acquirere possent, nemo eorum expers fieret.

III.

Vt isti, principales personæ, qui suâ libera voluntate Almu sibi dominum elegerunt, quod ipsi & filii eorum nunquam a consilio ducis & honore regni omnino privarentur.

G 4

IV,

IV.

Vt, si quis de posteris eorum infidelis fieret, contra personam ducalem & discordiam faceret, inter duces & cognatos suos; sanguis nocentis funderetur; sicut sanguis eorum fuit fusus in juramento, quod fecerunt Almo duci.

V.

Vt, si quis de posteris Almi ducis, & aliarum personarum principalium juramentum statuta ipsorum infringere voluerit, anathemati subjaceat in perpetuum.

III. Hactenus Leges; quarum auctores ne ignorarentur, cavet sollicitè Notarius, & posteaquam leges ipsas literis mandarat, hæc, totidem verbis exscripta, eisdem subjecit: *Horum, inquit, septem Virorum nomina fuerunt: Almus pater Arpad, Eleud pater Zobolsu, a quo genus Saac descendit. Cundu, pater Curzan. Ound pater Ete, a quo genus Calan, & Colsoy descendit. Tosu pater Lelu. Huba, a quo genus Zemera descendit. Septimus Tuhutum, pater Horca, cujus filii fuerunt*

runt Gyyla & Zombor, a quibus genus
Moglout descendit &c.

C A P V T II.

Eædem leges paullo uberius explicatæ.

I. **P**rima igitur lege, communi ducum
omnium consilio perlata, sancitum fuit; ne
Vngari in posterum alios duces principes,
nisi ex Almi progenie, haberent. Obser-
vatam quam religiosissime hanc legem a
nostris fuisse, testes sunt Annales libri no-
stri, testis Almi sanguis, qui per sexum fe-
mineum ad nostra usque tempora propaga-
tus etiam in Imp. Cæs. IOSEPHO II. Aug.
adhuc viger; qui res maximo Duce Princi-
peque dignas agit; qui denique Vngaros
suos æstimat, diligit, amat, ut nuper ad-
modum a Palma Carolo & Katona Stepha-
no, viris clarissimis, & rerum patriarum
studiosissimis, publice confirmatum est.
Pertinueritne ad utrumque sexum hæc suc-
cessio,

cessio, a primis septem Vngarorum ducibus constituta, quæri potest; sed ad utrumque pertinuisse nemini quidem dubium esse potest, qui certo sciat, *progeniei* ac *posteritatis* vocabulis apud nos utrumque sexum significari; deinde, exarescente Divi Stephani in Emerico filio mascula stirpe, Petrum, ejusdem sancti Regis ex forore nepotem, eidem successisse; denique A. C. 1300. Andrea III. liberis orbo, diem suum obeunte, Carolum I. jure successionis femineo regni nostri esse potitum; qua de successione Optimates cum Equestri Ordine editis literis, quæ in Posoniensis thesauri regii tabulario adhuc superant, hæc sanxere: Nos igitur, inquit, ejusdem Regni bonum statum & commodum ex animo intendentes, diligenti collatione præhabita, Dominum nostrum Karolum, ac *posteritatem* ejus, prout regalis successio exigit, in Regem Hungariæ ac naturalem Dominum perpetuum suscipimus &c. Hoc igitur *posteritatis* sive *progeniei* jure Ludovico I. successit Maria, ejus filia, hoc etiam Imp. Cæs. Carolo VI. Aug. & Regi Apo-

Apostolico pariter successit M. Theresia Augusta.

II. In hac autem successione semper primogenituræ habitam fuisse rationem, vetustissima consuetudo & perpetuus ejusdem apud nos usus declarant; at ea tamen lege, ut is filiorum Regi patri succederet, qui Judicio ac voluntate ejus Regni heres esset designatus, ad eum scilicet plane modum, quo memoria nostra utriusque Siciliae Rex, judicio & voluntate patris, fratri primogenito praelatus est: hanc enim consuetudinem apud nos quoque viguisse, & vetusta literarum monumenta docent, & Sigilla Regia confirmant. Nunc primogenitorum succedendi jus non consuetudine modo, sed etiam lege scripta, cui Sanctioni Pragmaticæ nomen est, munitur; quam etiam ob causam optare debemus, ut omnes Augustæ Domus nostræ primogeniti, tanquam nati regni nostri heredes, exemplo Divi Emerici & ceterorum primogenitorum omnium, cum primum lucem aspexerint, Ducum Vngariæ titulos ferant.

III.

III. Alterius legis recte intelligendæ gratia in memoriam revocare debemus, omnes Juris universalis publici magistratos in eo consentire, gentem quampiam ingenuam & liberam, cum sibi summum Imperantem dat, tantum potestatis in eum conferre posse, quantum velit; tantum vero velle debere, quantum salutis suæ libertatique expedire judicer. Hoc consilio Ungari quoque nostri collatam Almo potestatem ea lege circumscriptam esse voluere, ut is, quidquid communibus laboribus & periculis partum esset, ne suum proprium, sed universæ gentis esse arbitraretur, & eo nomine eorum omnium ceteros etiam duces, commilitones suos participes faceret.

IV. Ex hoc igitur fonte manare apud nos patrum avorumque nostrorum querela veteres, Regem nihil sibi privatim, sed omnia coronæ suæ & regno publicè acquirere; bona omnia sive hostibus erepta, sive in fiscum relapsa bene de regno deque regia corona meritis esse conferenda; nihil, quod avulsum sit, & ad reliquum regni corpus pertineat, regem privatim, separatim-

rimque possidere posse; Transilvaniam & Banarum Temesiensem cum Vngariæ regno conjungendum. Sed nimirum optatissima illa conjunctio divinæ IOSEPHI II. Aug. & Regis nostri Apostolici sapientiæ atque felicissimis temporibus nostris procuranda servabatur; quod enim avi nostri optare quidem, sed vix sperare poterant, id nos, illis multo beatiores, IOSEPHI II. paterna erga nos caritate factum confectumque læti gratique intuemur.

V. Ceterum alteram hanc legem a Duce Arpado, Almi filio, religiose observatam fuisse intelligitur ex Belæ Notarii narratione, qua Pannoniarum Daciæque regiones, ab Arpado, ceteris Ducibus, lege fiduciaria, in perpetuum collatas recenset; digna vero est illa narratio, quæ a lectoribus quoque nostris semel atque iterum relegatur, nam ex ea certissime discent, Arpadum nihil plus juris & dominii ceteris ducibus in eas regiones concessisse, quam quod, salva lege altera, concedere poterat; contulisse quidem, ut loqui amamus, dominium utile, at dominium eminens & di-

directum sibi, id est, genti Vngaricæ universæ, cujus bonorum administer solum erat, retinuisse: quæ omnia, ut certius perspiciantur, Notarii de Tuhutum & Transilvania narrationem, quia brevicula est, hic subiciam; en ejusdem ipsissima verba: *Caput XXIV. de Terra Ultra Silvana.* Et dum ibi diutius morarentur, tunc Tuhutum pater Horca, sicut erat vir astutus, dum cœpisset audire ab incolis bonitatem terræ ultra silvanæ, ubi Gelou quidam Blacus dominium tenebat, cœpit ad hoc anhelare, quod si posse esset, per gratiam Ducis Arpad domini sui, terram ultra silvanam sibi & suis posteris acquireret, quod & sic factum fuit postea. Nam terram ultra silvanam, posteritas Tuhutum usque ad tempus S. Regis Stephani habuerunt, & diutius habuissent, si minor Gyla cum duobus filiis suis Bivia & Bucna, Christiani esse voluissent, & semper contrarie sancto Regi non fuissent, ut in sequentibus dicitur.

VI. Et hoc Notarii testimonio facile cognoscitur ejus doni natura, quo Tuhutumus

mus

mus a Duce Arpado erat donatus; nam diserte Notarius ait: *Tuhutumum per gratiam Ducis Arpad, domini sui, terram Ultra Silvanam sibi & posteris suis acquisivisse; & eandem usque ad sancti Stephani tempora posteritatem ejus possedisse, ac diutius etiam possessuram fuisse; nisi minor Gylas, Tuhutumi pronepos, odio Christianæ Religionis, quam sanctus Stephanus cum ceteris Optimatibus amplexus erat, res novas molitus a sancto Rege prælio victus esset, & eadem provincia mulctatus. Ex eo tempore sex & viginti annis supra quingentos possidebatur Transilvania perpetuo Regum Vngariæ beneficio legibusque fiduciariis a variis Optimatibus, qui postea Wojvodorum, id est, *belli ducum* titulis fuere illustres: dum denique Joannes Zapolya Turcorum Othomanidarum opibus & exercitibus fretus, Transilvaniam ab Vngaria avellere, ac sibi filioque suo adserere instituit. Quædam etiam præterea inter ipsum & Imp. Ferdinandum I. intercessere pacta, quemadmodum item & alia inter principem Michaëlem Apassium & Imp. Leopoldum, sed cum il-*

la

la primum inſciis, deinde vero contradicentibus etiam Regni Vngariæ ſtatibus ordinibusque fuere inita, nihil unquam Coronæ Vngariæ Juribus obeſſe potuere, neque unquam obſutura ſunt, ut commodiori loco pluribus, & profeſſo ſtudio confirmaturus ſum. Ceterum ab Arpadi ætate uſque ad annum 1526. nullus Ducum aut Regum noſtrorum ſeparatos Tranſilvaniæ ab Vngaria titulos tulit; in vetuſtis etiam diplomatibus Tranſilvaniam, minorem aut alteram Vngariam fuiſſe appellatam, memini me legere; ita ſemper Vngaria & Tranſilvania pro uno eodemque regno fuere habitæ, & neque re ipſa, neque ullo jure, ſed ſolo ſitu & nomine inter ſe unquam fuere diverſæ.

VII. Tertia lege juratus promittebar Almus, ſe neque ceteros duces, quorum libera voluntate ſupremus Vngarorum dux factus eſſet, neque eorum filios unquam a ſuo conſilio, aut a miniſteriis ducatus vel regni amoturum eſſe. Etenim nullum dubium eſt, quin hac lege electores duces cum ſibi, tum etiam univerſæ poſteritati
Vnga-

Vngaricæ consulere voluerint; nam translato in unum ducem imperio, hoc ipsum imperium, quo libertas univērsæ gentis esset securior, Optimatium consiliis temperatum esse voluere; quæ etiam illa vera est causa, cur superius ad Leonis sapientis verba: *unius parent imperio*, addiderim: *Optimatium tamen consiliis temperatum*. Quanti vero hæc lex apud nos semper fuerit momenti; quæ instituta; & quot leges publicæ, cursu temporum, ex illa sint natæ, suis locis indicare non negligam.

VIII. Quarta lex criminis læsæ Majestatis, & infidelitatis reorum, item calumnias & discordias ferentium capitales pœnas continet. Ad discordias quod attinet, videtur hoc crimen Andree II. & Belæ IV. ætate in Vngaria nostra multo fuisse antiquius; at his sub Regibus quam maxime viguisse exploratum habeo. Ceterum legem hanc fontem atque originem esse ceterarum omnium, quæ contra ejusmodi crimina postea sunt latæ, clarum atque perspicuum est. De solennibus juramenti, quo septem duces sese obstrinxere, deque

H

mis-

missio in unum vas a singulis sanguine, cuius in hac lege fit mentio, cum ab aliis copiose jam actum sit, pluribus agere superfedeo.

IX. Quinta lege paciscuntur duces, ut, si quis unquam vel Almi supremi ducis posterorum vel aliorum ducum his patris non staret, & dictum violaret iuramentum, is anathemate feriretur. Hæc a Notario per prolepsin scripta esse certum est; erat enim tum Vngari, cum has leges fanciebant, adhuc ethnici, neque de anathemate ecclesiastico quidquid sciebant: Vero tamen est simillimum, anathematis vocabulo hic intelligi eam illorum temporum pœnam, qua dignitate, ordine, gradu, immo etiam natione movebant eum, qui in commoda publica aut in gentis universæ jura aliquid commisisset. Est vero hæc lex prima origo illius partis Art. 31. fundamentalis decreti Andreae II. quæ Regi resistendi & contradicendi potestatem genti Vngaricæ faciebat; nunc vero communi Statuum consensu abolita vim suam omnem amisit.

CA-

CAPVT III.

De Regni finibus, seculi decimi, ac præsertim Zoltano, Duce III. rerum potente.

I. **A**lterum ad Jura nostra publica pertinens & quantivis pretii monumentum a Belæ Notario literis mandatum, sunt fines Regni seculo decimo a Zoltano, Duce III. constituti, quod monumentum pariter totidem Notarii verbis huc transcribere & brevibus explicare spe pretii operæ placet; sic igitur ille: *Caput LVII. De constitutione Regni. Dux vero Zulta, post reversionem militum suorum, fixit metas Regni Hungariæ. Ex parte Græcorum, usque ad portam Wacil, & usque ad terram Racy. Ab occidente usque ad mare, ubi est Spaletina civitas; & ex parte Theotonicorum, usque ad pontem Guncil, & in eisdem partibus dedit castrum construere Ruthenis, qui cum Almo duce, avo suo, in Pannoniam ve-*

H 2

ne-

nerant; & in eodem confinio ultra lutum Musun, collocavit etiam Biffenos non paucos habitare, pro defensione regni sui, ut ne aliquando in posterum furibundi Theotonici, propter injuriam sibi illatam, fines Hungarorum devastare possent. Ex parte vero Boemorum, fixit metas usque ad fluvium Moroa, sub tali conditione, ut dux eorum annuatim tributa persolveret Duci Hungariæ, & eodem modo ex parte Polonorum, usque ad montem Tatur, sicut primo fecerat regni metam Borsu filius Bunger &c.

II. Hactenus Belæ Notarius; cujus testimonio Vngaria seculo decimo, versus orientem & Græcorum imperium porrigebatur usque ad percelebrem Danubii vel Istri Cataractam, & trans idem flumen sitam Serviam. Hæc Cataracta in finibus Temesiensis Banatus Istri Alveum interruptens navium descensum, brevibus præsertim aquis, admodum difficilem reddit, ascensum vero impossibilem: quapropter a scriptoribus: *Porta ferrea*, ab Vngaris vero *Vaskapu*, a Turcis autem *Demyr Kapu* est appellata; *Kapu* enim

utri-

utrique genti commune vocabulum est, & majorem portam notat: suspicor igitur, eam Cataractam propterea vocari Portam *Vacyl* vel *Vazil*, loco *Vaschul*, Valachorum scilicet usu & pronuntiatione, Cataractam illam olim quoque fortasse, ut nunc accolentium; etsi non ignorem, eandem a Valachis nunc *Porta de Fierru* appellari. *Racy* vocabulum eos Serblicos notat, qui Imp. Basilii Macedonis tempore trans Istrum commigrantes non Græcorum modo religionem, sed mores etiam & vitæ rationem erant amplexi, quorum posterius a Slavicis Pannoniarum populis ad hanc usque diem Gerretzi, Gretzi & Ratzzy quoque appellantur.

III. Occidentem solem versus Regni fines ad mare usque scilicet Adriaticum porrectos fuisse, Notarius ait, eo fortasse, quod, ut jam supra brevibus ostendi, Slavici populi in Dalmatiæ insularumque possessionem, partim Græcorum Impp. beneficio, partim vero eorumdem Impp. incuria venerant, scilicet eo communi jure, quo nulla gens diutius alteri servit, quam debeat; neque diutius rem sibi ereptam do-

let ac desiderat, quam eandem recuperare possit.

IV. In finibus Regni Teutonium versus designandis paullo obscurior visus est quibusdam Notarius; sed profecto non est, modo quis animum ad ea, quæ scribit, advertat: agit enim de ea Vngariæ parte, quæ Austriam finibus suis attingit; nam diserte loquitur, in eisdem Teutonicorum finibus Almu Ducem dedisse Ruthenis potestatem castri condendi, quod profecto aliud non est, nisi *Oroszvarum*, nunc Mosoniensis comitatus vicus, ut vel nomen ipsum declarat, de quo castro pluribus agit Belius in eodem comitatu. Idem præterea Notarius ait, in eodem Teutonicorum confinio, & quidem ultra *lutum*, id est, lacum Mosoniensem a Zoltano Duce custodes limitis Vngarici constitutos fuisse Byssenos, qui Bysseni, id est, nisi fallor, ex veteri Bosnia illuc traducti Coloni ad hanc usque diem veteres fedes obtinent, & Slavicum se esse populum, & lingua & industria comprobant.

V. Cum igitur hæc omnia sint in Austriæ finibus, pons quoque, *Guncil* dictus,
in

in eisdem finibus est querendus: equidem arbitror, aut Brukensem esse, aut certe Vimpaszingensem Leytæ fluvio impositos; nam eum ponticulum, qui Pofonio in Austriam proficiscentibus transitur ultimus, esse non puto, cum ea parte Vngariam seculo decimo ultra illum fuisse protensam existimem, propter eos Byssenos, qui in Austria nunc quoque plures vicos obtinent. Appellantur vero illi ab Austriacis *Wasser-Kroaten*, qui, nisi fallor, *Bosner-Kroaten* appellari deberent, nisi forte id nomen eis ab Austriacis datum est, quod in vicinia cum lacus Mosonienfis, tum etiam Leytæ fluvii confederint, & limitem aquis designatum custodierint: cur lacus Mosonienfis, Vngaris *Fertö* appellatus, ab Austriacis, *Neufidler-See* vocetur, causam, eamque nisi fallor veram, jam superius indicavi. Ceterum hos Byssenos habuisse olim suum proprium comitem, nemo, ut existimo, ignorat, qui una cum ceteris limitum comitibus appellatus fuit Marchio, ut ex decretis S. Regis Stephani facile intelligitur.

VI. Bohemiam versus, ait Notarius, Moravam fluvium regni fuisse limitem, latiori scilicet *Bohemorum* vocabuli significatione, qua Moravi quoque idiomatis sui causa saepe comprehenduntur. Ceterum cum Aufriam, tum etiam Moraviam eodem fluvio, hac etiam ætate nostra, ab Vngaria fecerni, nemini ignotum esse potest. Denique Poloniam versus protensum fuisse regnum usque ad montem *Tatur*, idem Notarius testatur. Slavis, Carpatiorum montium incolis, quibus hac in re tuto fides haberi potest, ea præcipue Carpatiorum montium pars *Tatri* appellatur, quæ a Turocienfi comitatu per Liptoviensem, Arvensem, Sepusiensemque &c. versus Poloniam procurrit. Ultima horum montium juga *Beskid*, vel *Besxad* appellantur, quæ verustissimus & legitimus sunt limes Poloniam ab Vngaria fecernens.

VII. Ait quidem auctor noster, Poloniam versus designatos fuisse a *Borsu*, filio *Bunger*, limites regni, quos etiam alio loco indicat, & cujus testimonio Zolienfis & Borsodiensis comitatus septentrionem versus tum erant ultimi: at vero a Zultæ

III.

III. Ducis temporibus maxima regnum incrementa ea parte accepit, institutis plurimis comitatibus & celebrioribus etiam urbibus conditis & ipso adeo regno nemine unquam contradicente, usque ad ipsum montem *Beskid* protenso; ut Regum donationibus aliisque fide dignissimis literarum monumentis, in deductione de septentrionali Regni Vngariæ limite a me scripta uberrime comprobavi. Hactenus de finibus regni seculi decimi ex *Belæ Notario*.

C A P V T IV.

De iisdem Regni finibus, seculo decimo exeunte, ex Imp. Constantini Porphyrogeneti de administrando imperio Cap. 40.

I. **M**agno Juris nostri publici commodo factum esse existimem, eosdem illos limites indicatos, literisque mandatos fuisse ab laudato Augusto scriptore, cujus profecto & auctoritas & fides major etiam videri posset, nisi & res ipsa & argumenti ratio, scriptori domestico, plus hic quidem tribuen-

H 5

dum

dum esse suaderet. Ut igitur de utriusque sententia commodius certiusque iudicet lector, ipsa pariter Porphyrogeneti hac de re verba huc transcribere placet: *a Patzinacitis*, inquit, *pulsi Turcæ & profugientes, sedes posuerunt illic, ubi nunc habitant. In hoc autem loco antiqua quædam monimenta supersunt; inter quæ pons Trajani Imp. ad initia Turciæ & Belegrada, quæ trium dierum itinere ab ipso ponte distat, ubi turris est sancti ac magni Constantini Imperatoris, & rursus ad cursum fluminis exstat Sirmium, quod Belegrada abest duorum dierum itinere; inde magna Moravia baptismo carens, quam Turcæ devastaverunt, cujusque princeps olim fuit Sphendoplocus. Atque hæc quidem juxta Istrum flumen monimenta sunt, & cognomina. Vtteriora vero, quæ omnia Turcis habitantur, cognomina nunc habent a fluminibus transcurrentibus. Eorum primum Timeses est; alterum Tutes; tertium Moreses; quartum Crisus; quintum Titzæ. Confines autem Turcis sunt Orientem versus Bulgari; ubi eos Ister fluvius, qui & Danubius dicitur, separat: Septentrionem*

ver-

versus Patzinacitæ; ad Occidentem Fran-
ci; ad Meridiem Chrobati &c.

II. Hactenus Porphyrogennetus; cui profecto magnæ habendæ sunt gratiæ ab omnibus, quibus res patriæ ac jura nostra, præcipue publica, sunt curæ: nam hoc ejus de nostri regni finibus testimonium ipsius Zultæ, Ducis III. ætate editum, si cum illo Belæ Notarii diligenter comparetur, parum certe aut nihil relinquet, quod quis ad perfectam seculi decimi finium cognitionem regni nostri desiderare possit. Belæ quidem Notario in nonnullis quibusdam cum Porphyrogenneto non per omnia convenit, ut neque huic cum illo; sed nullum dubium est, quin hic dissensus partim in temporum, partim vero locorum intervallo conferri debeat. Vixit enim Porphyrogennetus seculo, ut dixi, decimo; Notarius vero noster vel seculo duodecimo exeunte, vel certe sub initia decimi tertii, ut communior est historicorum nostrorum opinio.

III. Porphyrogennetus præterea sua scripsit Constantinopoli; noster vero auctor in Pannoniis: his igitur causis factum esse arbitror, ut Porphyrogennetus de vicinioribus

ribus sibi quam Belæ limitibus scriberet accuratius. Multo præterea Porphyrogeneto inferior est auctor noster, quod scilicet de seculo decimo scribens, nonnulla quædam ex suæ ætatis opinionibus literis mandarit; nihilo tamen ea laude Augusto scriptore inferior, quod de Teutonicis Polonicisque finibus multo diligentius quam ille tractarit: quæ omnia ut clarius perspicere possint, utrumque scriptorem inter se conferre comparareque placet.

IV. Prima igitur Turciæ, id est Vngariæ, initia, Trajani pontem Porphyrogenetus statuit. Ejus pontis verum situm primus omnium commonstravit Marsiglius in præstantissimo illustrati Danubii opere, quo etiam autopta teste distabat is pons secundo Danubio, a Belgrado trium dierum itinere; a Cataracta vero, vulgo Porta ferrea, dicta, de qua jam superius egi, remotus erat italicis milliaribus quinque. Dissentire hic Porphyrogenetus a Notario quibusdam est visus, etsi, ut mihi quidem videtur, amicissime consentiant; nam Porphyrogenetus ea ætate, qua pons adhuc erat integer, scribens, eundem, tanquam nobilius monu-

men-

mentum pro termino finium Turciæ habuit; contra Belæ Notarius, everfo aut abolito eo ponte, nullum aliud nobilius certiusque habere poterat, nifi Cataractam, mirabili fua structura & gravibus periculis longe lateque claram.

V. Quidquid autem hac de re quis ftatuat, certum tamen femper atque exploratum erit, feculo decimo initia regni Vngariæ inter pontem Trajani & Cataractam fuiffe; initia, inquam, Porphyrogenneti teftimonio, quo præterea belle confirmatur opinio mea, qua ductus, Vngaros nostros per Septentrionalem Iſtri & Danubii ripam in Pannonias commigraſſe aſſerui.

VI. Alterum a Notario omiſſum limitem Porphyrogennetus indicat, cum ait: *confines autem Turcis ſunt Orientem verſus Bulgari; ubi eos Iſter fluviuſ, qui & Danubiuſ dicitur, ſeparat*: ex quibus clariffime cognoscitur, Vngaros nostros ea ætate omnem eam regionem, quæ nunc *Valachia* dicitur, imperio ſuo tenuiſſe, & ſeptentrionalem Iſtri ripam, imperii fortaſſe Græci reverentia, religioſe pro limite habuiſſe.

VII.

VII. Idem Porphyrogenetus Turciam septentriones versus Patzinacitis fuisse confinem ait, id quod Notarius silentio præterit. Sunt vero Patzinacitæ illi ipsi populi, quos *Petschenegos* appellat Nestor in Analibus Russicis, & quos nunc satis constat ejus Turcici generis fuisse, qui nunc *Tatari* olim *Cubani* aut *Çumani* appellabantur: Hi igitur erant limes Turciæ septentrionalis, occupatis scilicet vicinis Moldaviæ regionibus & Vngaris ipsis ex Moldavia depulsis.

VIII. Præter ea Porphyrogenetus recte memoriæ prodidit hæc: Turciæ tum ad meridiem fuisse *Chrobatos*, quod certe genuinum est: Croatæ enim, eo tempore, longe lateque, & ad mare usque dominabantur, ut ex Farlatio, tametsi id dextre persæpe dissimulet, facile intelligi potest. Cum igitur Belæ Notarius Turciam ætate sua ad mare usque jam fuisse protensam scribit, opinionibus sui temporis & regni statui inservire censendus est, quam etiam solam ob causam paullo superius eidem hac quidem in re ascensum non denegavimus.

IX.

IX. Denique idem Porphyrogennetus ab Occidente Vngaris Francos fuisse confines asserit, quo nomine Austriacos ab illo intelligi nemo dubitabit, qui sciat, omnes ceteros Europæ populos a Constantinopolitanis Francos fuisse dictos, quam loquendi consuetudinem a Græcis acceptam nunc quoque Turcæ retinent, tametsi eisdem gentilia Europæ populorum nomina non sint ignota.

X. Ad nomina fluviorum, quæ Porphyrogennetus memoriæ prodidit, quod attinet, ea profecto nobis luculentam accendere facem, ad quam vetustissimas veterum Vngarorum sedes possimus videre: orditur vero eosdem recensere ab initiis Turciæ, quam ob causam Temefis primus est; deinde Tures; tum Marusius; postea Crisus geminus, ac denique Tibiscus. Ignora igitur adhuc Porphyrogenneto fuit Vngariæ in Transilvaniam & Vngariam divisio; diserte enim ait: Turciæ, id est Vngariæ ad septentriones fuisse Patzinacitas, qua loquendi ratione clarissime indicavit: Transilvaniam & Vngariam unum idemque regnum fuisse.

XI.

XI. Ceterum adhuc obscurum manet, manebitque, quisnam re ipsa fluvius intelligi debeat, qui a Porphyrogenneto *Tutes* appellatur; nam cum a Temesi primum locum occupet, & Marusium præcedat, eisdem quoque in locis quærendus esset; sed hunc Porphyrogenneti locum a librariis depravatum fuisse observatum invenies in annotationibus ad eundem locum a præstantissimo Bandurio Anselmo scriptis.

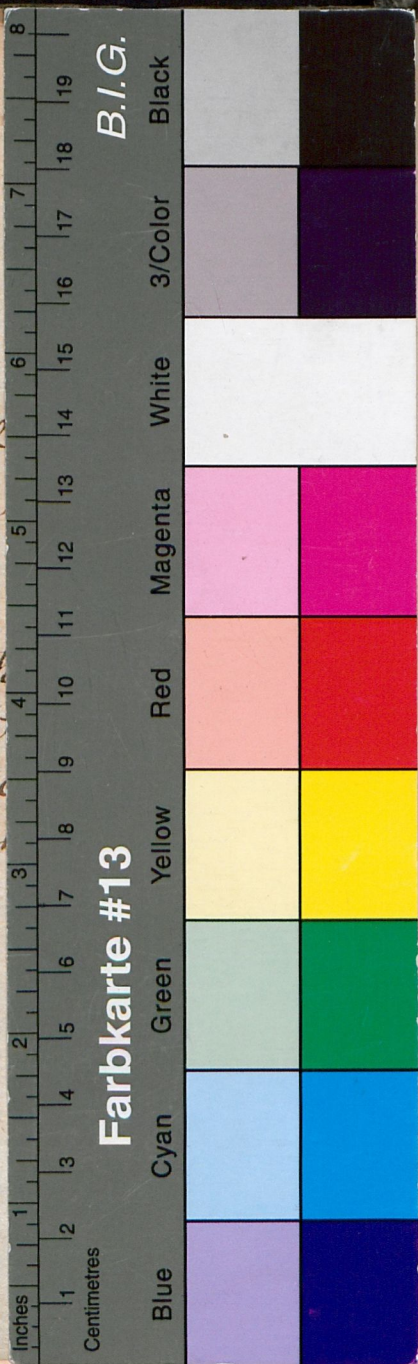
Atque hæc sunt, quæ de finibus regni nostri, quales seculo decimo exeunte fuere, dicenda habui.

Umg. II 275

III

ADAMI FRANC. KOLLARII,
*Equitis Vngari de Kereftény, Consiliiarii
actualis aulici, Aug. Bibliothecae Directoris
& Academiae Scientiarum elegantiorumque
literarum Theodoro-Palatinae
Socii extraordinarii*

HISTORIAE IVRISQVE PVBLICI
REGNI VNGARIAE
AMOENITATES.

A D

EXCELLENTISSIMVM DOMINVM
ANTONIVM COMITEM KAROLYI
DE NAGY - KAROLY,

Complurium Herediorum Dynastam, Augusti Imperatoris Iosephi II. Consiliarium intimum, Divae M. Theresiae Aug: militaris Ordinis minoris crucis Equitem, et vnus Legionis Vngaricae Tribunum, &c. &c. &c.

VOLV MEN I.

VINDOBONAE,
TYPIS A BAVMEISTERIANIS.

C1D10CCLXXXIII.